Мы бідны, уж з діда, прадіда,
То духом хоц будме богаты!
І чести не дайме здоптати,
А віры не зломит нам біда!
(Русенко)

ISSN 1508-5104

DWUMIESIĘCZNIK

СТОВАРИШЫНЯ ЛЕМКІВ

STOWARZYSZENIE ŁEMKÓW

LEMKO ASSOCIATION

Бесіда

ДВОМІСЯЧНИК * РІК XV, Нр 4 (85) ЛИПЕЦ - СЕРПЕН 2005 * КРЕНИЦЯ – ЛІҐНИЦЯ

VIII Світовий Конґрес Русинів і II Світовий Форум Русиньской Молодежы перешли до істориї,

пред нами ювілейна

XXV Лемківска Ватра на Чужыні – Михалів, 5-6 серпня 2005

Бесіда

Часопис Головного Заряду Стоваришыня Лемків

выходит од 1989 рока

посвячений збережыню істориі, культуры і языка Лемків

інформуючий о жытю нашой і братніх нам суспільности

плекаючий вірні надіі прадідів і вітців

В *Бесіді* почуєш смак рідного слова, такого, як передати го треба твоім дітям і внукам

Буд спілучастником і спілтворцьом *Бесіды*, бесідуй з *Бесідом*

Бесідуй, рад, гвар, повідай! Товды ЛЕМ будеш собом І шанувати Тя будут Люде

Чытай Бесіду Внуку і Діду!

Хоц од самого рана здавало ся, же даякій чорт выливат над горами вшытку можливу воду, то автокары поіхали і якраз, на місци, коли сме уж зачали звиджувати, вода зникла – якбы чорта взагалі не было.

Етноґрафічний Парк в Новым Санчы – перший пристанок. (...)

fominsky, *Екскурсия шляхом солодко-ґіркой істориі, стор. 6-7*

(...) Днес стаю пред днешнім. І мушу сой з тым днешнім порадити. Мушу, з редакторкого обовязку, але і прагну, з народной, а і особистой потребы написати о VIII Світовым Конґресі Русинів. Был він в нас, на Лемковині, до того в Креници, де пришло ся мі, пишучому тоты рядкы, жыти, і не лем жыти, двадцет уж з гором років.

Петро Трохановскій, *Камо грядеши*, стор. 8-14

1943 рока я мал такє здариня. Пішол єм до склепу і вертам домів, а Німці на дорозі. Приіхали з Ріпок і зачали імати і в Ганчові. Познимали кожухы, а я виділ і – в ногы. Они за мном за сьлідом, бо то была зима. Выстрілили раз за мном, але я втікал дале і-м ся сховал до дому Сокола Семана, на під.

Емілиян Пырч, *Моі пережытя*, стор. 19

(...) Оленка заплатила попа, котрий в реверенді одведе одпустовых до сусіднього села, наяла дзвонаря, котрий роздзвонит вшыткы дзвоны, окреме чесне дістал жак, котрий того дня уж завчасу рано ся напил. А одпустовым не слебодно ани єдного ґылта паленкы выпити перед великым походом. Заклята буде душа того, хто пьє паленку, ідучы на одпуст.

Дюля Крудій, *Нашы добры Русины*, стор. 20-21

(...) Кєд ся буджу, виджу през вікно домы, улицьом іхают авта, ходят люде, лем кус інакше одіты; хтоси кричыт незрозумілом для мене мовом. І нибы здає ся, же неє векшой ріжниці од нашых міст. Але однако єст. То СВЯТА ЗЕМЛЯ. В духу дякую Богу, же дал мі можливіст ту быти.

Іван Дзядик, *Свята Земля*, стор. 22-24

На передній стороні окладинкы: *VIII Світовий Конґрес Русинів*, фото: Тома Квока

На задній стороні окладинкы: *Конґрес на сьпіваючы*, фото: Петро Басалыґа, Тома Квока, Лука Райчак

Новины – не новины не лем з Лемковины

♦ 2 мая в Ґорлицях в рамах святкувань 90. річниці Ґорлицкой Битвы одбыло ся екуменічне богослужыня в інтенциі погыблых, в якым попри інчых участ взяли єрархы, духовенство і вірны православной і грекокатолицкой Церкви.

♦ 12 мая Русиньскій Культурний Центр в Комлошці (Угры) орґанізувал доброчынний баль в інтенциі русиньскых діти, якы вчат ся рідного языка. Як інформує тамтышня преса, державны дотациі на тоту ціль не старчат.

♦ 21-22 мая в Вільхівци на Дуклянщыні орґанізувано Кєрмеш – необычний кєрмеш, якій стал ся уж єдным з важнійшых каждорічных свят лемківской культуры. На Кєрмешы выступили м.ін. наша „Кычера", зза Бескіда „Маковиця" і „Студенка" з Калуша.

♦ 22-29 мая проходил Медженародний Фестіваль Гайнівскы Дни Церковной Музыкы. Перемыско-Новосандецку Єпархію репрезентувал Молодіжний Хор „Ірмос", якого членами в більшости сут Лемкы.

♦ 27 мая в Центрі Культуры Міста Гуменне одбыл ся концерт выдатных русиньскых і словацкых артистів. Концерт орґанізувало м.ін. Здружыня Інтеліґенциі Русинів Словеньска і місцевий одділ Русиньской Оброды.

♦ 2 червця в Пряшові одбыл ся фінал цілословеньского, шестого уж конкурсу декламаторів „Духновичів Пряшів". Жірі під проводом актора Івана Стропковского выявило побідителів деклямациі русиньской поезиі і прозы в шестьох віковых катеґориях.

♦ 4 червця в Переґу Маре (Великій Перег) коло Араду орґанізувано III Дни Русиньской Культуры в Румуніі. Жыючы серед Румунів, Мадярів і інчых народности Русины Переґу Маре сут потомками давных еміґрантів, што пришли ту за „білым хлібом", подібні як недалекы ім гнеска ґеоґрафічні Руснакы Войводіны.

♦ 4-5 червця Сандецкым Етноґрафічным Парку орґанізувано VII Малопольскы Дни Культурового Нашлідства. На імпрезі не бракло і лемківскых акцентів – од кухні до сьпіваня.

♦ 11 червця Выдавництво „Руске Слово" в Новым Саді торжественно святкувало великій ювілей свого істнуваня. Тота пресово-выдавнича установа (выдає окрем тыжденника „Руске Слово" інчы періодикы, книжкы) уж 60 років кормит духово Руснаків колишньой Югославіі, днес же Сербіі і Чорногоры та шырокой руснацкой діаспоры во сьвіті.

♦ 17-19 червця в Свиднику одбыло ся 51. Свято Культуры Русинів-Украінців Словациі. Попри выступах домашніх і заграничных ансамблів (субота і неділя) проведено ряд інчых культурных акций.

♦ 18 червця Стоваришыня Руска Бурса орґанізувало для учеників лемківского языка екскурсию по Сандеччыні. (шырше – ст. 6-7)

♦ 23-25 червця в Креници проходили: VIII Сьвітовий Конґрес Русинів і II Сьвітовий Форум Русиньской Молодежы. Приявны были делеґаты і гості з Польщы, Словациі, Украіны, Румуніі, Угорщыны, Сербіі і Чорногоры, Хорвациі, Німеччыны, Чех, а тіж зо Зъєднаных Станів Америкы і Канады. (Обшырні о тым інформуєме на дальшых сторонах „Бесіды".)

З пресы

Pokłonić się nad przeszłością

Na przełomie kwietnia i maja Gorlice żyły atmosferą historii i przemijania. Refleksjom patriotyczno-religijnym towarzyszyło wiele imprez i spotkań. (...)

2 maja 1915 r., po kilku miesiącach walk pozycyjnych, naprzeciw siebie stanęły zjednoczone armie niemiecka i austro-węgierska liczące 220 tys. Żołnierzy przeciwko 3. armii rosyjskiej mającej 80 tys. żołnierzy, lecz z świetnymi fortyfikacjami na okolicznych wzgórzach. O godz. 10.45, w walce na bagnety, kiedy brat Polak walczył przeciwko bratu, wzgórze zostało zdobyte.

W rocznicę tych wydarzeń, w intencji poległych na cmentarzu 91 na Górze zwanej teraz Cmentarną, w intencji poległych odbyło się nabożeństwo ekumeniczne z udziałem duchownych wyznania rzymskokatolickiego, greckokatolickiego, prawosławnego, ewangelicko-augburskiego oraz mojżeszowego. Nabożeństwo celebrował m.in. ks. Edward Białogłowski, biskup diecezji rzeszowskiej i ks. arcybiskup Jan Martyniak, metropolita kościoła greckokatolickiego w Polsce. (...) (E, *Gazeta Krakowska*, 4 maja 2005)

W kategorii „m.in." wymienia się tu tylko swoich (bo Kościół greckokatolicki to w istocie kanonicznej też „swój") a pomija gości, przy tym gości wyższych rangą niż ks. biskup Białogłowski. Nie wiem - czy to dziennikarski wymóg, czy prywatna niegrzeczność.

Русины цілого світа на світовім форі в Криниці

У послідній юновый тыждень т.р. (23-26.6.2005) ся зыйдуть в польскім купельнім місті Криниця, недалеко словеньскых границь, делеґаты і гості русиньскых орґанізацій з Европы і Америкы на 8. Світовім конґресі Русинів. (...) Хотіли бы сьме высловити велику надій, же 8. Світовый конґрес Русинів принесе такы плоды роботы, котры будуть на хосен каждому Русинови. (ак, *INFO Русин*, 6/2005)

Znowu u siebie

Krynica już po raz drugi będzie gościć Rusinów z całego świata. W dniach 23-25 czerwca odbedzie się tu bowiem VIII Światowy Kongres Rusinów oraz II Światowe Forum Młodzieży Rusińskiej.

Poprzednie kongresy odbyły się w Medilaborcu (1991 r.), Krynicy (1993), Ruskim Kieriesturze (1995), Budapeszcie (1997), Użhorodzie (1999), Pradze (2001) i Preszowie (2003). Tym razem goście z Czech, Niemiec, Rosji, Rumunii, Serbii i Czarnogóry, Słowacji, Ukrainy, Węgier, Kanady, USA oraz Polski spotkają się w sali kina „Jaworzyna". Obradom towarzyszyć będą imprezy kulturalne (...). (**JAZ**, *Dziennik Polski / Nowosądecki*, 21 czerwca 2005)

Powroty do korzeni

Od najbliższego czwartku do soboty Łemkowie i Rusini skupieni wokół Stowarzyszenia Łemków i Światowej Rady Rusinów obrali sobie za miejsce spotania i dyskusji Krynicę-Zdrój. W tych dniach odbędzie się VIII Światowy Kongres Rusinów połączony z II Światowym Forum Młodzieży Rusińskiej. Politycznym debatom towarzyszyć będą liczne imprezy kulturalne (...).

Podczas Kongresu władze Światowej Rady Rusinów złożą sprawozdanie z czteroletniej kadencji i nastapi wybór nowych władz rady. Krynickie obrady otworzy we czwartek o godz. 20 projekcja filmu fabularnego Andrzeja Kopczy pt. Akcja Wisła. (**YES**, *Gazeta Krakowska / Nowosądecka*, 22 czerwca 2005)

Zapowiedzi Kongresu były w miarę wyczerpujące; w „Dzienniku Polskim" zapowiedź ukazała się z cyklicznym nadtytułem *Rekomendacja „Dziennika"*. Zapowiedź (treść afisza) Kongresu ukazała się także w lokalnym miesięczniku „Krynickie Zdroje" (czerwiec 2005). Wszystkim serdecznie dziękujemy.

Najważniejsze spotkanie w roku dla Łemków.

Rozpoczął się Zjazd Łemków – VIII Światowy kongres Rusinów. 250 delegatów z całego świata, od USA po Rumunię, spotkało się wczoraj w perle uzdrowisk aby dyskutować nad działaniami sprzyjającymi rozwojowi kultury rusińskiej. (...) (**ROB**, *Gazeta Krakowska / Nowosądecka, Magazyn Sobota*, 25-26 czerwca 2005)

Jedynym wartym uwagi elementem pracy reportera była kolorowa fotografia obok artykułu. Stąd też tak marginalne potraktowanie go w tej kolumnie.

VIII Światowy Kongres Rusinów

W Krynicy-Zdroju w sobotę zakończył się VIII Światowy Kongres Rusinów, któremu towarzyszyło II Światowe Forum Młodzieży Rusińskiej. (...)

Do Krynicy-Zdroju przybyło wielu gości z całego świata. W czwartek zobaczyli oni film Andrzeja Kopczy pt. „Akcja Wisła". W Muzeum Nikifora obejrzeli wystawę poświęconą współczesnemu malarstwu rusińskiemu, a w holu Teatru Zdrojowego „Jaworzyna" swoje fotografie poświęcone Łemkowszczyźnie przedstawili Teresa i Piotr Basałygowie. Z koncertami wystąpiły zespoły młodzieżowe: „Slavianie" z USA, „Šariš" ze Słowacji i „Serencza" z Polski.

– W skład Kongresu Rusinów do tej pory wchodziły organizacje z ośmiu krajów – powiedziała „Dziennikowi" rzeczniczka prasowa zjazdu Olena Duć-Fajfer. – Teraz przyjęliśmy dziewiątą – Związek Rusinów z Chorwacji. W sumie w obradach uczestniczyło ok. stu delegatów. Drugie tyle brało udział w różnych imprezach towarzyszących. Podczas obrad opracowaliśmy szereg postulatów, które są stawiane przed Światową Radę Rusinów. Ta zaś jest ciałem wykonawczym Kongresu. Dotyczyły one m.in. spraw naukowych, organizacji konferencji, III Kongresu Języka Rusińskiego, problemów kultury, środków masowego przekazu, praw człowieka, oświaty. Zostaną one opublikowane w czasopismach „Rusin" i „Narodne Novynki".

Tradycyjnie Fundacja Sztefana Czepy przyznaje Literacką Nagrodę im. Aleksandra Duchnowycza. Tym razem otrzymała ją Maria Buczko z Serbii, autorka pięciu tomików poetyckich, mieszkająca w Nowym Sadzie. (**PC**, *Dziennik Polski*, 27 czerwca 2005)

Конґрес на роспутю

Ближыть ся 8. Світовый конґрес у польскім місті Криниця і думам сі, же перед тым требало бы дашто написати. То єм сі добрі усвідомльовав, але не знав єм, ці тоту статю писати, кедь думаючі на сучасный русиньскый рух, Світовый конґрес Русинів і діятельство його выконного орґану – Світовой рады Русинів, приходять мі в сучасности на мысель векшынов неґатівны думкы. Міг бы єм написати формалну статю, ці докінця – ославну, як даколи ся писало на славу комуністічной партії і „успішного" соціалізму, але такы статі ніґда ся мі не хотіло писати а ани єм не писав, кедь не было што прославяти. І теперь, кедь єм сів за компютер, натисковали ся мі векшынов не думкы хвалы. І вышло мі так, же по 14 роках Світовый конґрес Русинів ся достав на якесь роспутя. Вопрос стоїть, котров путьов піти дале?!

Чом до того єм дошов? Можу повісти, же за скоро 14 років роботы в рамках Світового конґресу Русинів, кедь все роблю тайомником той меджінародной орґанізації (і в роках 2001 – 2003, кедь єм быв і председом СРР), познам тоту орґанізацію добрі і міг бы єм написати і єй історію. Але коротко тоту історію мож згорнути до єдного речіня: зо зачатку были – евфорія, ентузіазм, много планів, цілів, хотіня зробити про Русинів штонайвеце, потім пришов час реалізації покладженых перед себе цілів і задач із многыма перешкодами, а теперь ся мі здасть, же настав час стаґнації і же розколы меджі окремыма русиньскыма орґанізаціями і даґде внутрі тых орґанізацій ся перенесли і на поле діятельства Світового конґресу Русинів. (...)

Тота моя статя не претендує на подробну аналізу досягнутого, проблемів ці успіхів од посліднього конґресу в Пряшові, може же шырше і глубше зроблять таку аналізу председа Світовой рады Русинів А. Копча і далшы члены СРР на 8. Світовім конґресі Русинів у Криниці. (**Александер Зозуляк**, тайомник Світовой рады Русинів, *Народны Новункы*, 22.06.2005)

⇦ Авторка выставы, Марія Янко (друга з правой) і Авторка допису, Наталка Криничанка (четверта з правой).

Майстриня

Крізь куряву десятиліть, крізь морок історичних баталій непросто почути заклик генія Богдана Ігора Антонича до прийдешніх, особливо коли невпевнений, що прийдешні як віддзеркалення споконвічних знань і традицій, як відлуння востаннє заспіваної пісні серед рідних гір Бескидів, як чиста сльоза на щоці жінки, народженої в іншу епоху на іншій землі; що пісня та супроводжуватиме лейтмотивом непростий творчий шлях львів'янки Марії Янко: чи то у писанкарстві, чи у малярстві, чи у живописі.

У всьому, що, як пташку, випускає зі своїх рук Марія, відчувається внутрішня свобода, своєрідне звільнення Духу через досконалість форм. А ще обережність, відстороненість, навіть по-дитячому наївна невпевненість у якості власного твору – риса, властива справжньому майстрові.

Однак, в історико-етнографічному музеї „Бойківщина", що у Самборі, велелюдна публіка не дозволила Марії Янко відійти у тінь під час відкриття її першої персональної виставки, що налічує до 300 експонатів, виготовлених власноруч, серед яких і галерея світлин з Лемківщини – малої батьківщини, втраченої, але не забутої.

Повноводною рікою, що поєднала у собі два чисті джерела української сутності – Бойківщину та Лемківщину, творчість Марії омиває душу кожного, хто задивиться у її твори, щедро ділиться вмінням з учнями Львівської дитячої школи народних мистецтв, наповнює і вселяє надію, що у недалекому майбутньому і львів'янам пощастить стати свідками наступних персональних виставок Марії Янко. (**Наталка Криничанка**, *ЗВУ*, 13 травня 2005 р.)

Дістал єм од п. Петра Когута одбитку допису з ґазеты і одраз переписал до свого пліку в компютері. Потім п. Наталка Криничанка передала рукопис, з просьбом переведіня на лемківску бесіду. Уж в тій ситуациі лишыл єм текст в орґіналі. Так тіж гарді. Дякую!

Модест Менцінський – на сцені та в житті

Якби видатний оперний тенор жив, то святкував би своє 130-річчя. На жаль, вшановували видатного оперного і камерного співака, великого патріота рідної землі у Національному музеї лише львівськи родини Цегельських, Залеських, гості музею та найпочесніший гість того дня – онук по батьковій лінії Ганс Менцінський, котрий прибув із Швеції.

Модест Менцінскій був винятково талановитою людиною. Особливими ознаками його творчого портрету були: чудовий голос – рідкісний у природі героїчний тенор з баритональним забарвленням, добра школа співу, непересічний драматичний талант і особлива вимогливість до себе. (...) Рідкісний талант та невгамоване бажання досягнути вершин оперного Олімпу допомогли Менцінському підкорити шанувальників музичного мистецтва у всій Європі.

Швеція стала для Модеста Менцінського другою Батьківщиною. Тут він здобув найвищі нагороди, як митець, тут він знайшов своє сімейне щастя – дружину Клері Дегн, котра народила йому двох синів: Івана та Юрка. (...)

Національний музей відкрив виставку, присвячену 130-ти річчу з дня народження Менцінського і подарував усім присутнім чудову збірку-репродукцію старих фотографій артиста на сцені і видатної людини у житті. Сам Менцінський колись завжди казав про себе: „Та хоч як це красно бути артистом, все-таки цей хліб дуже, а дуже тяжко зароблений, на сю кар'єру може пускатися лише той, у кого є незвичайний талант, охота до безкінечної праці... Хто хоче бути артистом, мусить передусім сказати собі: або я буду першим, або ніким".

Модест Менцінський мав щастя бути некоронованим королем опери, його голос залишився на платівках, на жаль, недосконала техніка початку XX ст. не в змозі відтворити справжню красу голосу славетного українця. (**Іванна Сікора-Пишник**, *RIA*, 27 травня 2005)

Рід Менціньскых (Мациньскых) походил з Мацины. Зміна назвиска наступила правдоподібні в XVIII ст., в добі вводжыня латины до парохіяльных книг. Явиско такє спостерюг єм м.ін. в метрикальных книгах Білцаревы, де назвиска (і моє родове) зачали ся зміняти в остатній чверти XVIII ст. **(пт)**

Церков Св. Параскєвы в Камяній. Долов інтерьєр лемківской хыжы в сандецкым скансені.

Екскурсия шляхом солодко-гіркой історії

І зас завдякы Стоваришыню Руска Бурса і п. Ваньови Квоці - орґанізаторови і координоторови з раменя руско-бурсяньской родины – наша надія (чытай: діти котры вчат ся лемківского языка) мали нагоду познати кавальчык нашой богатой материяльной культуры. По прекрасній презентациі той культуры на перегладі лемківской коляды, як нагороду дістали змогу обізриня давной лемківской архітектуры (і не лем) західньой Лемковины, а тіж засмакуваня нашого (хоц уж не нашого) лемківского золота, продукуваного малыма, літаючыма і часом кусаючыма овадами... вшытки знаме, же річ є о камяньскых пчолах.

Шестя стрітило 86-еро малых учениц і учеників главні з Бортного, Ґладышова, Устя, Ґориц дощового 18. червця. Одраз мож повісти, же вельо то і невельо. Два полны автокары розспіваных , діти, здає ся дуже... але кілко діти, кус старшых або кус молодшых лишено дома непотішеныма. Але не трапте ся діточкы - тоту хыбу орґанізаторе постарают ся направити на вчасну осін, роблячы для вас другу таку екскурсію, з тым самым проґрамом.

А проґрам направду прекрасний. Послухайте:

Хоц од самого рана здавало ся, же даякій чорт выливат над горами вшытку можливу воду, то автокары поіхали і якраз, на місци, коли сме уж зачали звиджувати, вода зникла – якбы чорта взагалі не было.

Етноґрафічний Парк в Новым Санчы – перший пристанок. Цілий час розбудувуваний етноґрафічний комплекс, в котрым мож найти часточкы культуры вшыткых ґруп жыючых в Сандеччыні і околицях. Наша ґрупа, про ограниченіст в часі, рішыли сме предовшыткым звидіти част лемківску. А в ній мікро-село: стары і іщы старшы хыжы і хыжкы (як тота ориґінальна п. Хованця – з ориґінальным нарядьом), сыпанец з особливом будовом повалы і даху, што мало помагати ратуваню зерна пред пожаром, і при дорозі крест – такій камінний з Бортного. На кінци лемківского шляху находит ся мала загорідка, а зараз за ньом прекрасні одреставрувана церков з Чорного. Гарді з верхы

і в середині одновлєна церков тішыт очы, алє серце тужыт же треба было переносити ю до скансену. Добрі, же хоц кус тота церков жыє служыньом Святых Літургій.

Вертаючы на паркінґ, обізрили сме унікатовий шляхетскій дворок і костел з 19. віку.

Зо Санча скєрували мы ся на Креницю – до Камяной. Там находил ся другій бод подорожы: Европейскій Центер Апітерапіі і Скансен Пчолярства. А там, і церков колиси, тепер юж костел, і полно улиів, і... на жаль, Лемків лем тілко кілко приіхало автобусом. Што-ж, од пана пчоляря довідали сме ся як было колиси, як є тепер і як буде. Гарді тото вшытко выглядало: чудовы улиі котрых веце як сотка о вшелякых формах (напримір, з пацячом головом або подібных до креницкых пенсионатів) стоіт на горбочку понад церквю.

А на конец, уж традициині – ватра з дачым барже кальоричным як солодкій мед – смачны кобаскы і студены леды зо скансенового склепу, котры робили фурору серед молодшых. І так, юж при заходячым сонци кінчыли сме тоту стрічу.

Екскурсія – як подорож през минуле старого лемківского краю – остане запамятана през діти, котры, як думам, хоснуючы познане, будут го творчо розвивати, не лем на лекциях лемківского языка.

fominsky

На знимці горі: в камяньскым скансені пчолярства.
Долов: смутний крест, з обрізаным спіднім раменом на бані камяньской церкви. Вшыткы знимкы автора допису.

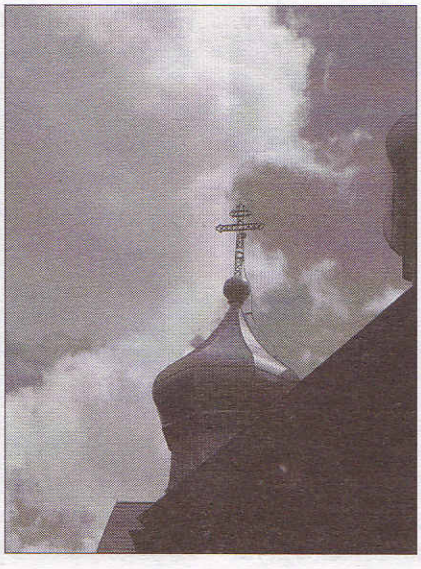

ІВАН ГОЛОВЧАК

Отец

Тату милий, як приємно
Образ ясний твій видіти,
Він, як рано літа злоте,
Што земличці тепло сьвітит.

Очы твої сиво-сині
Небом смотрят ся на мене.
Доокола ліс і горы...
В небі – сонце розпечене.

В руках блискат ти сокыра,
Нибы в хмарах блискавиця.
Серце коле тебе з жалю,
Коли глядаш смерт ялицям.

Ты не зрубал бы деревчат:
Любиш жытя іх зелене.
Але мусиш єдно стяти,
Бо убраня приношене.

Купиш для мя ты одежу...
В нове радо ся облечу –
До вечера в острых крячках
На фафрондя го приречу.

Ты посмотриш косо-криво
І погрозиш кус лозином...
Та не шаснеш за шаленство,
Бо ты тіж был такым сыном.

О, як полно в твоім серци
Было сьвіту той любови.
Сам не доіш – скыбку хліба
Шмариш пташкам у дуброві.

Діти, жена, добры люде
Были тобі наймилійшы.
Татку рідний, мій коханий,
Ты од сонця мі теплійший.

Ніт уж тебе на тым сьвіті.
Згас як сьвічка ты в роботі,
Але людскіст твого серця
Гріє мя промінъом злотым.

КАМО ГРЯДЕШИ

текст:
ПЕТРО ТРОХАНОВСКІЙ

знимкы:
ПЕТРО БАСАЛЫҐА, ТОМА КВОКА,
АННА КУЗМЯКОВА

VIII Світовий Конґрес Русинів і II Світовий Форум Русиньской Молодежы перешли до істориї. Пред нами... XXV Лемківска Ватра на Чужыні. Так выголосили мы на окладинці. Але ту, в тым писаню, не іде мі о дни што пред нами. Іде мі о рокы, десятьолітя, іде мі о тото – де ідеме во вшыткым.

В попередній „Бесіді" помістил єм допис *Моі конґресовы дорогы*, густо хоснуючы, цитуючы материял з давных номерів нашого часопису, тіж з братнього часопису „Русин". Ожыли надіі-мриі з часу, коли – хоц голову припорошыл уж іний – душа была молода, полна, попри надіі – любови і віры. Полна тых чеснот, сестер християньскых, з якыма треба іти до жытя. Іти, не попадаючы в найпаскуднійший ґріх – *унынє*, зневіру, резиґнацию. ...І товды ани хыру о тым не было. Были лем слезы радости, сиво-молодой шалености. Было вшытко тото, з чого чловек годен, а і повинен ся тішыти...

Памятам... Ніт, не буду вертал, хоц вшытко памятам. Днес стаю пред днешнім. І мушу сой з тым днешнім порадити. Мушу, з редакторкого обовязку, але і прагну, з народной, а і особистой потребы написати о VIII Світовым Конґресі Русинів. Был він в нас, на Лемковині, до того в Креници, де пришло ся мі, пишучому тоты рядкы, жыти, і не лем жыти, двадцет уж з гором років. Был ту уж другій раз. То значыт, же повторний выбір Кренициі на орґанізатора світового конґресу был оправданий, то значыт, же были основы на довіря Світовой Рады Русинів для того місця. Ци вышло оно з той трудной пробы зо щитом ци на щиті – не мі бы о тым судити. Та і, думам, в шырокым нашым русиньскым світі явит ся вельо писаных голосів на тоту тему. Неє основ сподівати ся похвал. І з таком свідомістю треба мі писати о VIII Світовым Конґресі Русинів. Признате – нелегкє то діло. Та вшытко єдно підыйду до него... з піднесеным челом.

...Здавало ся, виділо ся

же вшытко є допняте на остатній, приповідковий гудзик. Штоправда, на ден пред сходинами гости треба было другіраз друкувати... афішы. Бо выявило ся, же явил ся новий, і то найтугший спонсор – International Visegrad Fund, котрого в сьвідомости, штонайменьше місцевых орґанізаторів, не было. А головний спонсор на афішах быти мусит. І, конец-кінцьом, был. Завдякы вытягненій з коша на сьмітя місцевой друкарні клішы (насьвітлює ся іх в Санчы). Кєд бы схопнійша до вымітуваня сьмітя была місцева друкарня, Вышеградского Фонду на афішах бы не было. 1:0 для друкарні, 1:0 для

нас! Штоправда, хоц в комісар выставы *Сучасне Русиньскє Малярство* доіхал щесливо в четвер гвечер (анонсувал ся середу рано: *Такой допивам каву і тну до Крениці*), през середу і четвер тримали мы на поготовлю хлопів до помочы. 2:0 для нас. За триманя! Штоправда, коли з годинным опізніньом (што гості похоснували на звиджыня в фойє театру выстав: *Лемковина в фотографіі Тересы і Петра Басалыґів* та *Істория Конґресів* в фотоґрафіі, тіж невеличкых, але гардых выстав – фотоґрафій і малюнків-акварель Мариі Янко та малюнків, якы привезли школяре з Підкарпатской Руси) зачала ся в четвер гвечер проєкция фільму *Акция „Вісла"*, хоц не мож было на ним быти, видіти реакцию люди зо сьвіта, треба нас оправдати. Товды глядали мы місця, де має притулити голову Ансамбль Дому Культуры Рускій Керестур, о приізді котрого довідали мы ся товды коли приіхал. (Крениця была набита, проходили ту іщы дві інчы великы імпрезы, коло 3000 участників) Нашли мы місце. 3:0 для нас!... І так, кєд бы сме реляционували цілий четверговий пополудньово-вечырній матч, был бы на нашу корыст гокейовий результат... Речете – чом такы конины описувати?! А чом не доціните того, же не описуєме вшыткых шайб, якы до гокейовой брамкы трафили?!

Конґрес зачал ся

такой о часі. Но, з невеличкым, в рамах толеранциі, опізніньом. Треба было діждати на членів Світовой Рады Русинів, котрым авдиєнциі пятничного рана вжычыл Бурмістр Крениці, Еміль Бодзьони. Была то, видимо, не лем авдиєнция, кєд нашы з часом дакус затягли (1:0 для бурмістра).

І уж на сцену гвошли креницкы хлопці – соколы. Впали першы акорды найдорожшой тому зобраню пісні: ***Я Русин был...*** Заколысала, двигнула ся саля Здройового Театру. По першій стрічці втих сьпіваючий квартет і при музычным акомпаніаменті поплынули слова великого верша Юлия Ставровского-Попрадова „Вернувшы до Отчызны": (...) *Не бродит моя фантазия // По ледах ґранітовых шпиль, // Лем ту, в Бескіді моім жыє, // Потоком ярнім все бырміє, // Дарує серцю сладкій біль.* (...). І о хвилю вертат ся Духновичів заповіт, і слова його – (...) *Прото тобі, народе мій, // Клену ся жывым Богом: // За пот печальний і труд твій // Повиную ся долгом.* – вінчают тото благополезне начало. І позерат чловек по народі, і (роками на сцені) чує, же кєбы в такым піднесіню духа ішол цілий Конґрес – всяка марніст, што ся уж притрафила, забуде ся. Так оно, достойні, і выглядат дале.

На сцену прикрашену Медведьом Русинів, ербами Стоваришыня Лемків і міста Крениці, льоґо Вышеградского Фонду, ґу призидияльнову столови, застеленому зеленым полотном, конферансиєры кличут: Андрия Копчу – Ведучого Світовой Рады Русинів і Ведучого СЛ, Александра Зозуляка – Секретаря Світовой Рады Русинів, Проф. Павла Р. Маґочія – ведучого делеґациі ЗША і Канады, Михаіла Алмашія – Ведучого Общества Підкарпатскых Русинів, Анну Кузмякову – Ведучу Русиньской Оброды (Словация), Дюру Папуґу – Ведучого „Руской Маткы" (Сербія і Чорногора), Тібора Поповича – з Товариства Русинів Угорщыны, Аґату Пілатову – Ведучу Товариства Приятелів Підкарпатской Руси (Ческа Респ.), Юрія Фірцака – Ведучого Товариства Русинів Румуніі і Любку Шеґеді-Фалц – Ведучу Товарства Руснаків Хорвациі. На президияльным столі ждала іщы фана Німеччыны з двома візытівками (до евентуальной выміны), але представителі орґанізациі Руснаків ФРН не прибыли.

Засіло отже за президияльний стіл десятеро люди, важных люди в нашым русиньскым сьвіті,

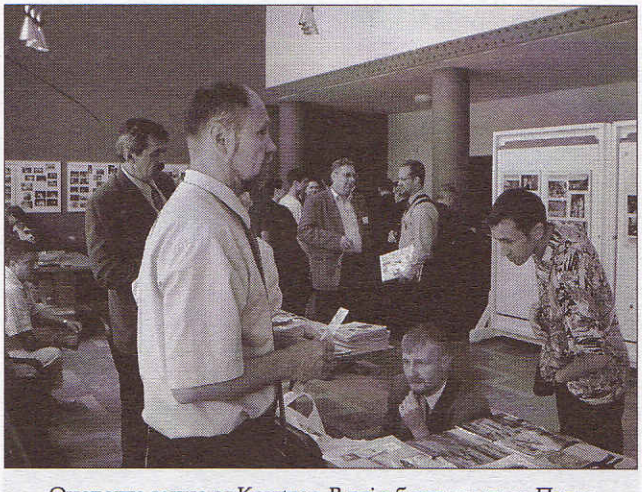

Онедолга зачне ся Конґрес. В тлі з боку: выстава Петра і Тересы Басалыґів, в глубині – Істория Конґресів в фотоґрафіі.

Я Русин...., Од ліва: Даміан Трохановскій, Андрий Трохановскій, Ярослав Ґрыч, Андрий Клинковскій, Ігор Трохановскій.

серед них три жінкы – довід поступуючой і в нас еманципациі. Оний президияльний стіл VIII Світового Конґресу Русинів в Креници, так в сенсі фізичным його самого, як в жывым виді за ним засідаючых, был ци не найкрасший, найбарже представительний зо вшыткых дотеперішніх?!

І тото, што ся за ним і попри ним зачало діяти выглядало згідні з нормами принятыма в цивілізуваным сьвіті. Но, може ближе обізнаны в **нашым** сьвіті мали бы деякы увагы, як хоцбы тоту, же по привитаню представители державных власти – Arнєшкы Ґаєвской, специялісты в Департаменті Віроісповідань і Народных Меншын – Міністерство Справ Внутрішніх і Адміністрациі, місцевой – Еміля Бодзоного, Бурмістра Креници, по привитаню Штефана Гладика – Головы Объєднаня Лемків, не привитано (окрем загального витаня) никого з представители інчых нашых орґанізаций, з котрыма, особливі в остатнім часі, близко спілдієме. Ци была то дипльомация, ци хыбліня, ґафа, промах – як ґварят на востоці? Ани тото, ани сесе. Бо, по правді, не барз было (хоц было) кого витати. Єдны, запрошены, не прибыли (по части оправдано), інчых не запрошено. А треба было! Там, де ся наіст десятеро, не счемеріє і єденадцете.

Русиньскы справы

стоят ріжні. Загальні представил днешню ситуацию Андрий Копча, якій за остатні два рокы вьюл Світову Раду Русинів. Представляли окремо ведучы делеґаций зо вшыткых стран сьвіта, де Русины штоси роблят. І абстрахуючы од того – кілко роблят, є то тема – ріка, тема – море. Мышлю, же найде ся місце і час до представліня дакус шырше тых справ. Ту, од себе (бо реферувати окремы выступліня є тіж неможливым) повім барз схематычні тілко:

– в Словациі, провідній русиньством донедавна, видимо ся погіршало. Так од державной страны, як і внутрішньорусиньскоі. Вшытко єдно, робит ся ту шувні, внутрішня конкуренция має свої злы, але і добры стороны. Жебы лем конкуренция не перекрочнула границ приличности;

– Украіна, Підкарпатска Русь – то дале таємнича басня. Потенциял, числений надіями, гын превеликій, числений реальністю – вельо меньший. Та, числячы тым другым числіньом, робит ся дуже. Часом безінтересовно (і тото ціннійше), часом при помочы імпульсів зовні. Pecunia non olet, та плоды принести годен лем товды, коли розквитне заправды пахучым, жывым квітьом.

– Румунія (же підеме ґеоґрафічні) – то уж не лем басня, а екзотыка. Правда, же ґріхом было бы не ратувати розтраченых по примадярскых пуштах колишніх Руснаків, але... Так і не повім веце, адже з екзотыком оном сам рад бы-м ся стрітил, і хцу можливости такы сой лишыти;

– сила Угрів, кєд мож бы ю силом звати, зводит ся не до масового потенциялу (бо Русинів ту уж, на добре, неє, сут евентуальні бесідуючы по мадярскы грекокатоликы), а до академічных діянь осередка в Ніредьгазі і кілкох діячи, котрых сьвічы горят єднак пред окремыма божками;

– Руснакы колишньой Югославіі, днешньой Сербіі і Чорногоры, близше – Войводіны, Руснакы, котры збудували найконкретнійше народне жыття, котры направду квитли донедавна, все іщы міцно ся тримают. Тото смутнаве „все іщы" бере ся з відомых цілому сьвіту політычных, а з тым і економічных обставин. Они родят похідны проблемы, боязнь о заранішнє, в тым і народне. Та вірю (серед контексту, што Польща ся боіт о польскіст), же Рускій Керестур долго, долго іщы остане Рускым Керестуром;

– о Руснаках Хорвациі, одорваных од міцного, тілко што спомненого матірнього осередка, невельо іщы мож речы. Старают ся быти, чого проявом є іх участ в нашыым Конґресі;

– Товариство Приятелів Підкарпатской Руси в Ческій Республиці, як вказує сама назва, є орґанізацийом веце краяньском (ziomkowską) як народном. Сплела ся ту постмасарикова ностальґія самых Чехів з нибы-тугом русиньскых заробковых еміґрантів. Але злата Прага має нашы, в тым і лемківскы, міцны традициі і має рацию быту Товариство. Бодай бы лем дакус мудрійше ся звало;

– Америку (же гын тераз гультну) вшыткы знаме. Але Америка репрезентувана на Конґресі то не тота Америка, котру знаме. Наша, міцна колиси, ГАМЕРИКА уж вмерла. Ту маме до чыніня з Америком Русинів, котра воскресат. Не єдным чудесным актом, а роками дивной, не маючой вельо аналоґій, чудной одновы. Може потягне за собом і нашых вмерців?

Др Олена Дуць-Файфер в выставовій сали Музею Никыфора роєповідат о сучасным русиньскым малярстві.

ло ся ю орґанізувати. В середу зрезиґнувал єден автор – выставец, в четвер двоє. Роблена аж в пятницю, ґнеска, в часі ходу Конґресу. Зато деякій непокій воєтил ся в серци, коли ішли мы на одкрытя. Та завершыло ся щесливі. Хмарна перед тым Віра Сандович-Бонковска, комісар выставы, променіла радістю. Цілком оправдано. З трудной ситуациі вышла з гонором, за што отримала од орґанізаторів заслужену подяку.

Чест проведіня по выставі припала др Олені Дуць-Файфер. Припала з честю, адже др Олена серед своіх студиів, долголітніх, бо вельоракых, студиювала і штуку, знає ся на тым. Знає тіж свої знаня выповісти. ...А мы слухаме, пак проходиме ся зо шкленичком шампана в руках і обзераме, бесідуєме. Нихто ся не понаглят, хоц презначена на полуденок година уж предзвонила. В меджечасі Мария Янко, богата і творча артистычна душа, дарує прилюдно Андрийови Копчы свій образ. Допытлива чловеча думка одчытує тото як выраз вдячности Авторкы за запрошыня на Конґрес. Але тіж така думка зьвідує – чом образів Мариі Янко неє на стінах? Ано, не згварили ся.

А чыі працы сут на стінах, в Музею Никыфора, бо од того на добре выпадало зачати? Отже презентуют ся: Анна Ґайова, Александер Зозуляк і Юрко Молнар зо Словациі, од нас же – Агафія Бронішевска-Варholяк, Марґаріта Сандович-Бонковска, Богдан Карел і Штефан Телеп. Останут ту цілий місяц, до 24 липця, завдякы жычливости Директора Окружного Музею в Новым Санчы, Вєслава Кавйорского (котрий помагал аж і вішати образы!!!).

Мы, по полуденку сходиме ся на ⇗

За президияльным столом II Фо́рум, од ліва: Василь Пукіш, Демко Трохановскій, Марко Ґай і Владимір Бодянец.

Світовий Форум Русиньской Молодежы

По пряшівскым, 2003 рока – другій. Молодий не лем молодістю участників. Молодий, бо не опірений іщы. Мож бы ся сперати – кілко часу треба молодости на опіріня? Бо тот іх час рахує ся не од Пряшова, але од Прагы, де при VI Світовым Конґресі Русинів 2001 рока зачал складати свої орґанізацийны структуры молодіжний русиньскій рух.

Та не будеме, мы стары мальконтенты, торочыти справы. Бодай уміркувано, тішме ся з того, же замінили нас при президияльным столі (полністю тішыти ся будеме, кєд даколи засядут при „дорослым столі"). А сут то: Марко Ґай – Ведучий уступуючой Світовой Рады Русиньской Молодежы і ведучий домашньой орґанізациі на Словаччыні, Владимір Бодянец – од молодых Руснаків Сербіі і Чорногоры, Василь Пукіш – од Русинів Підкарпатской Руси, з Украіны і Демко Трохановскій – од нашых Лемків. Розповідают, реферуют діяня, так спільны, як і домашні. Погляд старого мальконтента, котрому ся виділо же „они" або мало, або нич не роблят поступово ся змінят. Назберало ся шувні тых діянь. Медже інчым і наша Лемківска Молодіжна Орґанізация „Яр" орґанізувала минулого рока такой тыжньовий медженародний табір в Бортным.

Найінтереснійшы сут все завершыня засідань. Ту зо щырыма оплесками стрічат дя постанова Президиі СФРМ о принятю в зорґанізуваны ряды русиньской молодежы нового члена – орґанізацию з Америкы, яку вела буде Мария Сільвестрі. Ґратуляциі принимат Микола Медєші, якій остає Ведучым Світовой Рады Русиньской Молодежы.

Кінчыт ся II Світовий Форум Русиньской Молодежы. Скромний, рюк бы дахто. Та то лем позірне. Адже на цілій імпрезі, враз взятій, так на Конґресі, як і Форумі, домінантом є молодіж. Видно, чути ю всяди, а уж найбарже коли зачынат ся ⇗

Горі, з ліва „Серенча", з права група учеників т.зв. недільной школы з Підкарпатской Руси.

Тригодинний концерт

котрому належным было бы вельо, вельо слів, дуже, дуже місця в нашій „Бесіді". Хоц в даякій мірі треба сполнити тоту належніст.

Концерт отверат наша улюблена уж і шанувана за артистычний рівень „Серенча". Улюблена, радо слухана, але, як домашня, годит ся на мінівыступ. Приіхали бо з далека, а то і з барз далека Гості. Ім треба гнеска оддати сцену. На 1 годину і 55 минут (окрем „Серенчыных 15 минут") – як выходит з мойой, назвийме ю режисерском, карткы. З жальом, але не на веце, бо в проґрамі того вечера (і ночы) є іщы дашто...

І, кєд мы при картці – як ю записати, жебы од страны вартости, драматурґіі мал концерт „рукы і ногы"?. Не вшыткых рівень знаме. Треба іти дакус на стихію. А ту підходят баюсаты Русины знад Ужа, Тисы: - *Дайте выступити нашым дітям* (екскурсию на Лемковину, враз з дідами понад 30 осіб, зафундувал мультімеценас русинства Штефан Чепа). – *Но, добрі* (якже інакше?), *входите на сцену по „Серенчы". На 15 минут. – Но, але мы маєме опреділеный монтаж! – Но, добрі* (а якже інакше?) – *монтуйте!..*

Молодіцка, дорастаюча, як з образка Русиночка заповідат. Сьпівают, рецитуют, а коли в фінальній сцені хлопці, тримаючы русиньску фану, клякают на коліна – саля, по секундах задышкы – выбухат оплесками. Дякуєме Вам, особливі, адже пришли вы ту – з Украіны!

Америцкы „Славяне", заповіданы шумні на нашых афішах, приіхали найперше до Пряшова. Там згварили ся зо „Шаришом" (тіж шумні на афішах заповіданым). Ту враз рекли: выступиме разом. – Як то – разом? – Мы, уж тото выпробовали! – Но так, пробуйте выпробоване!...

Але „Шариш" зо „Славянами" не прібували. Они шаліли, давали покурити. Місцями, кєд Американе выступували в народным одіню, треба ся было добрі взерати – котры сут котры. Без труду зато одріжнити мож было...

Японця Аро. Гей, автентычний! І автентычні, чыстіцько сьпівал по... русиньскы. Пак сьпівал по японьскы... русиньску сьпіванку, переложену через себе. То значыт, же тото русиньство його (я в молодости выступувал по італійскы, нич не розуміючы) є з японьском докладністю передумане. На концерті был тіж нонашком, враз з Анном Кузмяковом, при „крещыню" новой платні CD „Шариша", котрий онедолга іде з выступами до... Японіі.

Всередині засьпівала Анна Сервіцка. Хто не зна єй *Крячка лялійового*? Слухало бы ся ю і слухало! Та послухала Она, никде зо сцен не пущана,... нас, сходячы за куртину по двох піснях. Часе, чом ты так женеш!

Як тоты в танцях, што разом не прібували, лем давали покурити. „Шариш", з незаступленым Йош-

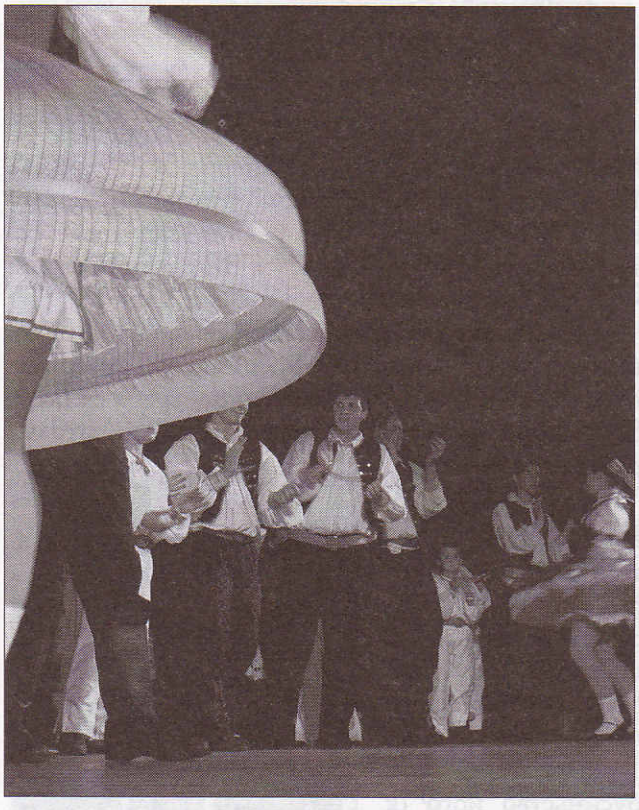

⇦⇨ Годинний концерт „Слявян" зо „Шаришом" тырвал... пілторы годины. О.К!

ком, Осифом Пірогом, заприязнений з нами, знаме з выступів в Михалові, в Креници. Повісти бы бодай пару слів о „Славянах". Ведены сут через Джака і Діна Половків, вітця і сына, потомків найстаршой нашой еміґрациі. Уж отец не бесідує по русиньскы (сын ся навчыл на фали русиньского одроджыня). В абсолютній більшости анґлицкомовны сут члены ансамблю. І тото заакцентувало ся при сьпіваню америцкых пісень. Товды, коли переоділи ся, очывидні для сцены іщы, до джінсів і краткастых кошель, товды аж чули ся в своій стихіі, по америцкы свобідны, як безкрая прерия. То може дакус смутне, але... Ні, без ниякого „але" – Боже Вам заплат! За трудну, але завзяту пробу вертаня до коріня!

Пшымківскы „Ластівочкы" вертати до коріня не мусят. Сут так глубоко і міцно вкоренены до лемківского ґрунту, як бы мамами-ластівками прилітували до гнізда од незнатя коли. Мам пред нима долг повинности, хоц мало єм тому винен. Хто сут, довідал єм ся аж кєд єм іх ввиділ. Не было іх на афішы, бо західня аґентура лемківства не знала іх спрецизувати („Окмел" – зьвідую – Ні! – „Ластівочкы"? – Ні! – То хто? – Така група.). Кєд єм уж што з чым на місци спохватил, на рефлексиі было за скоро, як і за пізно... А они терпеливо ждали на своє сполніня, не звертаючы увагы на нашы „досвідчены" міркуваня. Же може по такым браным за абсолют абсолюті, якій тілко што зышол зо сцены, страх на ню выходити. Же концерт і так ся претігат, же пізна година (же... старий бортак панікар)... А они терпеливо ждали, стояли. Як Адам Горощак, з акордеоном на грудьох, през дві годины. Бо окропечні пережывали, бо не сьміли зыйти з постерунку, бо може – юж! А мали в сьвідомости, же тото „юж" настати мусит. Бо они хтіли тій авдиториі штоси повісти. Штоси? Вшытко! Што носили в серцях няньове, што носят они. І повіли! Высьпівали! Они, „Ластівочкы", покорили нас, гордых... І як мам ся высповідати пред Вами? Хыбаль лем обіцяти, же з недалекого уж далекого сьвіта каждой ярі позерал буду – як однавляте ГНІЗДО, як будуєте го міцным. Щеслива най буде Вам кажда соломка, кажде стебельце. На хосен нашого народа. Дякую Вам!

О Вас, Керестурчане, котрых тіж на афішах не было, а котры сте вінчали тот концерт, знам од давна дуже. І так, як мож ся было сподівати, были сте перфекцийны. Не лем том перфекцийністю, котра характеризує дозрілий артизм, професийніст, але і тым, што професийніст (небеспечну ча-

„Ластівочкы" і Ансамбль Дому Культуры в Рускым Керестурі ⇨

сом) стимулює. То душа. Душа, котра любит заґаздувану з мочарів трудом поколінь „ровніну" і душа, котра все іщы прагне дати штоси лишеній пред такой тристома роками Ґорніци. Чест Вам, дограна до найдрібнійшой ноткы музыко, австрийскы танцуючы офіцеры. І вшыткы танцуючы і сьпіваючы. Чест Вам, солісты – Мирославо Даждиу і Михале Бодянец за бальсам голосів! Ци дякувати за „Руснака" (*Настред широкей ровніни*)? Пережыл єм тото до края єства, кєд єм был в Вас 1995 рока, дали сте нам пережыти тото ту, дома. Дякуєме! А ци гнівати ся на Вас, же кєд єм стоял пред вашым автобусом гварил: А тераз ходте на ватру, на котру красні просит Штефан Чепа, одповіли сте: Дякуєме, не підеме, мусиме одпочнути. Пошанувал єм Вашу децизию. Зрозуміл єм: штоси чомуси предложыти треба. А нам професийности тіж треба. Але

Чепова ватра

пред нами. І нам тіж єй треба. А Штефан – же лишу ту назвиско, бо то свій хлоп, хоц милионер – зробил вшытко, жебы тота, фундувана нам ватра, вышла як належыт. Передвиджена была для 300 осіб. Зо шефом осередка „Громада", де стріча мала ся одбыти, в міру наплываючых зо сьвіта інформаций, то сме пошырювали, то редукували тото число. Псу на буду ся тото здало. Кєд сме остатнім автобусом, пілторы годины по пляновым розпочатю ватры пришли на місце, была ту хмара люди. Конґресовых і неконґресовых, форумовых і нефорумовых. Хоц, діждий! Преці і ту, як на выступах заманіфестувал ся форум – рынок нашой молодежы. Пришла, окрем численых наперед, ціла наша молода Креница, аж і Ґорличчына.

Присіл єм ся з Ганцьом, мойом коханом женом ґу столикови. А молоды дораз прискочыли: - Што вам принести? – А єст іщы дашто? – Та єст, мож брати кілко ся хце і што ся хце. „Мусіл Штефан – подумал єм – добрі поґадати, уж ту на місци, до уха, ци радше до кышені, шефови Громады (котрий пред імпрезом окропечні панікувал, як буде з „реґуляцийом")."

При ватрі грала і сьпівала „Серенча", сьпівали вшыткы, тіж окремо при столах. Танцували. А перед танечникам вьюл сам фундатор. Вытанцувал молоды дівкы, іщы молоды жены, ай і о моій Ганці не забыл. Бавили мы ся до другой в ночы. Должше не годен, адже заран (уж гнеска), о девятій треба быти на готовности. Штонайменьше тоты, котрых жде дополудньова ⇨

Праца в тематычных комісиях

а то в: культурній, освітній, науковій, про права чловека і народных меншын, середків масового переказу, молодіжній, постанов і внесків. Мене причислено до журналістів, аж і, здає ся, мал єм тоту комісию вести. Але был єм гын, в „Абатоні", лем парунадцет минут. Така уж доля спілорґанізатора. Треба было зазрити то ту, то там. При чым выявило ся, же не вшыткы „контрагенты", котры мали удоступнити салі для занять комісий, вывязали ся з приречыня (так оне зову, бо не лагодило ся того на писмі). Властиві тычыло ся то лем єдного припадку, салі в „Лєсьніку-Джевяжу". Зо самом пані директор єм бесідувал. Гарді, красні обіцяла, презентувала, а в суботу выявило ся, же єй працівникы... о ничым не знают. І єдна з комісий мусіла обрадувати в голю Театру Здройового, в котрым проходил Конґрес. На щестя, інчы контрагенты проявили векшу, або далеко векшу гречніст. Не всяди єм кукнул, але напримір в „Контіненталю", де працувала комісия наукы, салю приготовлено красні, перфекцийні. Аж і, без жадных зобовязань в однесіню до нас, орґанізаторів, гощено участників засіданя. Вшытко залежыт од чловека. Котрий може, але не мусит піддати ся пресиі льокальной аґенциі ВВС.

Завершыня

VIII Світового Конґресу Русинів добрі хыбаль оддає наголовок до того мого писаня. Камо грядеши? Quo vadis? Де ідеш? Такого завершыня не мал ани єден з дотеперішніх Конґресів.

В передконґресовым номері выдаваных за хырбетом Бескіда „Народных Новинок" начальний редактор того заслуженого часопису, Александер Зозуляк медже інчым написал: „(...) теперь ся мі здасть, же настав час стаґнації і же розколы меджі окремыма русиньскыма орґанізаціями і даґде внутрі тых орґанізацій ся перенесли і на поле діятельства Світового конґресу Русинів." (*Конґрес на роспутю*, стор. 1/2). Невелькій выімок з того допису поміщаме на 4 страні той „Бесіды". Невелькій, бо не хцеме ся анґажувати до внутрішніх справ нашых братніх орґанізаций в Словациі. Вышли они єднак на публичний форум і міцно позначыли ся на тогорічным Конґресі. Парадоксальні, штонайменче для нас домашніх, обертали ся тоты справы попрі авторі реченого допису. Делеґаты Русиньской Оброды з Ведучом Анном Кузмяковом, а тіж гості, члены Здружыня Русиньской Інтеліґенциі Словеньска, з Ведучым Яном Липинскым дост демонстрацийні лишыли салю засідань.

Комісию наукы вела др Олена Дуць-Файфер.

Президия Конґресу заховала ся... Но акуратні – як ся заховала? Делеґаты, в тым і Стоваришыня Лемків, не были в оціні єдномысны. Єдны виділи за зеленым столом застараня, другы іґноранцию, треті – твердіст. Котра выражат ся повіджыньом: ***...а каравана іде дале!***

Проголосувано, выбрано місце наступного, IX Світового Конґресу Русинів. Кандидатуры были дві: Рускій Керестур в Войводіні – місце провірене, мудре, певне, і Сигот в Румуніі – місце історичне (Мармарош-сиготскы процесы), але, беручы до увагы сутніст днешнього там русиньства, романтычне. Стоваришыня Лемків громадні поперло бачваньскых Руснаків, але тота опция програла.

Новопокликана Світова Рада Русинів (см. „Постановы...") выбрала спосеред себе Ведучого. Остал ним Проф. Павел Роберт Маґочій. Роками боронил ся пред том честю, тераз одважыл ся стати око в око з проблемом. І Йому прийде ся в недолгым часі одповісти на зьвіданя поставлене (не лем через мене) – Камо грядеши?

Лем жменя делеґатів стала до остатньой знимкы. Вшыткы понягляли ся до „Клинця" на компері з квасным молоком.

ПОСТАНОВЫ
VIII Світового Конґресу Русинів

VIII Світовий Конгрес Русинів:

1. звертат ся до тых держав де жыют Русини в котрых неє іщы принятых законів о народных меншынах о як найскорше його принятя як тіж принятя стандартных законів іх фінансуваня.

2. звертат ся до власти Польской Народной Републикы о узаня Акциі „Вісла" за безправну (безаконну) і направліню єй наступсв. Єй 60-та річниця была бы до того нагодом.

3. з узнаньом принимат демократичны зміны котры зашли на Украіні в кінци 2004 рока і звертат ся до єй найвыжшых урядів о узнаня нацональности Русинів, як то ся стало в інчых демократичных державах Европы.

4. звертат ся до держав, де жыют Русини о поміч в творіню професиональной кадры учытели русиньского языка .

5. звертат ся до катедр русиньского язика в Пряшові, Кракові, Новым Саді і Ніредьгазі о сілпрацу (спілдіяня) і обмін іх студентів.

6. принимат як свого міморядного члена Дружство Русинів в Хорватскій Республиці.

7. зобовязує організаторів наступных Світових Конґресів Русинів до зорґанізуваня в його проґрамі научной конференциі.

8. затверджат Світову Раду Русинів, котрой членами сут: Роберт П. Маґочій (Пілнічна Америка) – ведучий, Георгій Фірцак (Румунія) – заступник ведучого і члены: Андрий Копча (Польща). Анна Кузмякова (Словация), Аґата Пілатова (Чехы). Дюра Папуґа (Сербія і Чорногора) і о. Димитрий Сидор (Украіна). Секретарьом Світовой Рады Русинів (без права в ній членства) буде Александер Зозуляк.

Єдночасно:

9. в звязку з неприсутством на VIII Світовым Конґресі Русинів делеґациі Русинів з Мадярска, Світовий Конґрес Русинів зобовязує нововыбрану Світову Раду Русинів до стрічы (до 31.12.2005) з членами делеґациі, на котрій мают они выбрати свого представника до СРР.

10. повірят Культурній Орґанізациі Русинів в Румуніі зорґанізуваня IX Світового Конґресу Русинів в 2007 р.

11. зобовязує нововыбрану Світову Раду Русинів до реалізуваня тых постанов як тіж другых:

- навязаня в імени СРР контактів з такыма медженародныма орґанізацями: Орґанізация Обьєднаных Наций, Рада Европы і Орґанізация Спілпрацы і Сілробітництва в Европі;
- створіня стороны інтернетовой Світового Конґресу Русинів (в русиньскым і английскым языку) з медженародным адресом для орґанізаций, котры сут членами СКР до пересыланя інформаций (по русиньскы і анґлійскы) о іх діяльности як тіж проблемах вшыткых Русинів;
- навязаня контактів з найвыжшыма властями тых держав де жыют Русины і інформуваня іх о прблемах Русинів
- опрацуваня і опубликуваня на інтернетовых сторонах СКР календаря русиньскых культурных імпрез і фестівалів;
- зверніня ся до медженародных орґанізаций і фундаций о фінансову поміч на культурну і выдавничу діяльніст Світовой Рады Русивнів;
- помочы в орґанізациі „III Конґресу Русиньского Языка" в Кракові в 2006 році;
- збераня і інформуваня (попрез інтернет і писемні) заінтересуваных економічном спілпрацом русиньских бізнесменів
- зверніня ся до приматора міста Пряшів о перенесіня памятника Александра Духновича на його попереднє місце.

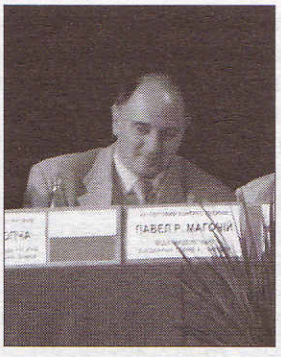

Выступліня Андрия Копчы Ведучого Світовой Рады Русинів

Шановны участникы VIII Світового Конґресу Русинів і II Медженародного Форуму Русиньской Молодежы в Креници! Пані і Панове!

І зас сходиме ся на нашій найголовнішій стрічы – Світовым Конґресі Русинів, на тот раз в найбарже знаным польскым курорті – в Креници. Сходиме ся в ній уж другій раз, што в штирнадцетолітній істориі нашых конґресів іщы николи не мало місця! І зато витам Вас вшыткых подвійні: в імени уступуючой Світовой Рады Русинів як єй ведучий і як ведучий Комітету, котрий тот Конґрес прирыхтувал. Маме надію, же будете ся чути як в себе дома!

Од остатнього Світового Конґресу Русинів, котрий одбыл ся 5 – 8 червця 2003 р. в Пряшові, минули два рокы. Якы они были для Русинів і для нашой орґанізациі? Думам, же тот Конґрес даст одповіди на тоты звіданя... Але закля то ся стане в імени уступуючой Світовой Рады Русинів спрібую на ні одповісти. Як тіж представити справозданя з єй діяльности.

Коли кінчыли сме Конґрес в Пряшові, част держав де жыют Русины рыхтувала ся до входу до Европской Уніі. Што стало ся офіцийні 1 мая 2004 рока. Для Русинів зо Словациі, Чех, Угрів і Польщы кінчыли ся кордоны, але єдночасно зачынали ся для Русинів в Украіні, Сербіі і Румуніі. І так в тым виді Европска Унія поділила Русинів, міст іх приближыти. Єднако треба мати надію, же не на долго!

Як іде о Світову Раду Русинів, то остала она выбрана 7 червця (юна) 2003 рока в такым складі: Андрий Копча (Польща) – ведучий, Михал Алмашій (Украіна), Юрій Фірцак (Румунія), Гавриіл Гаттінґер-Клебашко (Угры), Анна Кузмякова (Словация), Роберт П. Магочій (ЗША і Канада), Аґата Пілатова (Чехы) і Юлиян Рамач (Сербія і Чорногора), як тіж Александер Зозуляк (Словация) – секретар Рады. Більшіст з них єст на тій сали. Але двох: Гавриіла Гаттінґера і Юлияна Рамача з ріжных причын неє з нами. Треба іщы поінформувати, же на засіданю Рады в Будапешті 15 серпня (августа) 2004, згідні з пкт. 3 Статуту Світового Конґресу Русинів на заступцю ведучого был выбраний Юрий Фірцак з Румуніі, што вязало ся потребом попертя його канидатуры в вольбах до румунского парляменту. Може то помогло. Бо Пан Фірцак єст єдиным русиньскым парляментаристом. Ґратулюєме!

Перше засіданя Світовой Ради Русинів одбыло ся в Комлошці (Угры) 22 серпня (августа) 2004 р. і взяли в ним участ вшыткы члены Світовой Рады. На засіданю тым оцінено VII Світовий Конґрес Русинів в Пряшові, як тіж шырше омовлено його постановы ⇨

і заданя, якы поставил перед новом Радом. Принято тіж постанову, же Рада буде ся сходила найменше 8 раз в своій каденциі і все в інчій державі, в котрій жыют Русины (окрем Америкы і Канады а то з огляду на великы кошты переізду). Окрем того новий ведучий СРР поінформувал присутных о своій стрічы з Соймом Підкарпатской Руси в Ужгороді в дни 22 серпня 2004 р., як тіж одбыла ся стріча Рады з молодежом, котра брала участ в літнім таборі в Комлощі.

Наступна стріча СРР была скликана на 11 листопада 2003 рока до Букарешту (Румунія), але остала переложена на просьбу ведучого зо взляду на проблемы родинны. Зато згідні з пляном, хоц без Ведучого СРР одбыло ся засіданя СРР в Празі 28 лютого 2005 рока і посвячене оно было актуальным проблемам.

В днях 24 – 25 квітня 2005 р. в Букарешті, в Парляменті Румуньской Республикы одбыло ся наступне засіданя СРР. Было оно посвячене головні проблемам Русинів в Румуніі, як тіж нагодом до стрічы з румуньскыма парляментаристами, котры занимают ся проблемами народних меншым в державі. В засіданю тым першыраз взяла участ Ведуча Дружства Руснаків в Хорватскій Республиці, пані Любка Сегеді-Фальц.

Можна лем позавидувати меншынам в Румуніі, котрым держава дає річні на культурну діяльніст бл. 6 мілионів евро.

Четверте зобраня Світовой Рады Русинів одбыло ся при нагоді III Медженародного Бієнале Лемківской/Русиньской Культуры в Креници 24 мая 2004 р. і посвячене было головні проблемам русиньской культуры. На жаль на стрічу доіхала лем половина членів Рады і зато не сполнило оно свойой головной ціли. Так само было з зобраньом Світовой Рады Русинів в Будапешті, котре одбыло ся 15 серпня 2004 р. Неприсутніст половины членів Рады не дала можности підняти вшыткых проблемів.

Найполнійше зобраня Світовой Ради Русинів, так під взлядом присутности єй членів, котры зышли ся в полности, як і числа і вагы проблемів, котры были там огваряны, одбыло ся 19 лютого 2005 р. в Пряшові. Посвячене было оно підсумуваню діяльности Світовой Рады Русинів в роках 2003-2005, як тіж омовліню і затверджыню програму VIII Світового Конґресу Русинів і „II Медженародного Форуму Русиньской Молодежы" в Креници. На зобраню принято тіж постанову, же до конґресу одбуде ся іщы єдно засіданя Рады в Рускым Керестурі (Сербія і Чорногора), де іщы такого засіданя николи не было. На жаль з причин людскых до зобраня не дішло і треба мати надію, же нова Рада такє одбуде.

Як іде о реалізацию постанов VII Світового Конґресу Русинів, то більшіст його постанов остала выполнена, хоц не в такым вымірі як треба. І так пункти 1, 2, 3 і 4 остали цілковито выполнены, зас пункт 5, котрий ся тичыт проблемів Русинів Підкарпатя, не был в цілости выполнений, тым барже, же поділы медже самыма русиньскыма орґанізациями, котри сут на Підкарпатю, не служат іх розвязаню. Переконал ся о тім не перший раз ведучий Світовой Рады Русинів, котрий ся стрітил з іх представниками 23 серпня 2004 рока в Ужгороді і Мукачеві.

Пункт 6, якій зобовязувал орґанізациі, котры сут творцями Світового Конґресу Русинів, жебы до каждой делеґациі на Світовий Конґрес вошол хоц єден представник каждой русиньской організациі, котра єст зареєструвана в державі. Ци остал сполнений найліпше засвідчат делеґаты на наш Конґрес.

На жаль, зас ся не повело сполнити пункту 7 постанов, котрий зобовязувал Світову Раду Русинів до выданя „Антологіі Русиньской Прозы" на гнешній Конґрес. І зас на сполніню той постановы станули грошы а радше іх брак. Постанова о выданю „Антологіі..." то желізний пункт постанов остатніх конґресів. До гнеска неє думкы одкаль взяти на тото грошы. Може треба поглядати іх в медженародных фундациях або в русиньскых спонсорів.

Пункт 8 зобовязувал вшыткых членів Світового Конґресу Русинів плачыня каждого рока по 100 УСД а членів асоциюваних по 50 УСД. Як тото мало ся в практыці, буде представлено в справозданю фінансовым СРР.

Пункт 9 зобовязувал Світову Раду Русинів до діяня в трьох секторах: научным, економічным і помочы Медженародному Форумови Русиньской Молодежы. Не остал він сполнений зо взглядів орґанізацийных.

Пункты 10, 11 і 12 зобовязували русинскы орґанізациі до зверніня ся до обох Церкви і церковных організаций о поміч в навчаню русиньского языка. Як ся тото повело напевно выйде в дискусиі.

Пункт 13 был апельом о активу участ в III Медженародным Бієнале Лемківской/Русинской Культуры в Креници і в Медженародным Бієнале Вытварной Творчости Русинів. І так, на Бієнале до Креници, зо згляду на грошы, приіхали ансамблі і творці лем зо штырьох держав де жыют Русины.

Пункт 14 остал сполнений, хоц інформациі о плянах культурных акций дотерали лем до членів Світовой Рады Русинів. Так, при нагоді, бракує нам бюлетину або інтернетовой стороны, де поміщаны были бы інформациі о роботах і плянах, так Світовой Рады, як і русиньскых орнанізаций.

На кілько остал сполнений 15 пункт постанов, котрий зобовязувал до зорґанізуваня дітячых фольклорных фестівали в своіх державах, то найліпше поінформують о тім представникы русинскых організаций.

І тепер інформация о фінансах Світовой Рады Русинів. (...)

На конец хочу сердечні подякувати вшыткым членам дотеперішньой Світовой Рады Русинів за вспільну роботу а новій Світовій Раді Русинів більшых сукцесів як тоты, котры мала уступуюча Рада.

Дякую за увагу.

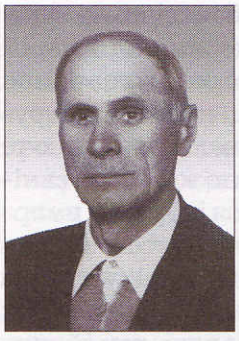

Емілиян Пырч. Вродил ся в Ганчовій 14 жолтня 1920 рока. Жытя його было подібне до інчых з Його покоління. Та вшытко єдно – дакус інакше остане в памяти близкых, сусідів, вшыткых нас. Інакше, бо Емілиян Пырч взял і описал бодай епізоды зо свого жытя. Як міг – так описал, бо як сам гварит: *школа мі ішла тяжко*. Та не од гнеска відоме, же школа дає знаня, але мудрости вчыт жытя. І Емілиян Пырч тоту жытьому мудріст посіл. Мал єм щестя знати Го за жытя. В бесіді явил ся достойным, розсудным патіархом нашого роду. Покоління, котре репрезентувал, покоління особливе, бо жыюче на грани двох нашых сьвітів, епох – в Вітчызні полній жытьом, і в Вітчызні окаліченій, тото покоління на нашых очах никне, одходит. І Емілий Пырч уж одышол. Неодолга пред розпращаньом ся з жытьом одсылал до мя – жебы-м пришол, же має штоси для мя. Не встиг єм. І смутно мі. На похороні жена його, Наталія (з Соколів) передала мі два зошыты. В єдным была драма, штука сценічна, образок з давного сельского жытя. В другым спомины *Моі пережытя*, в тым більшістю з воєнного часу, пак порівняно необшырні о выселіню і жытю на выгнаню. Завершат спомины опис одроджуваня ся жытя в Горах, двиганя з руіны рідной ганчівскої церкви.

Акуратні вміщене в тым другым зошыті мам дяку Вам представити. Позірні неє то „нич велького", в змісті, в стилю. Та велька є ту наша душа. Проста, щыра, автентычна. З вельком вольом заховати тото, што інчы прирекли ґу смерти. Най оцінят тото писаня – хто як хоче. Я ся чую в обовязку сполнити волю Старого Лемка. Лемка з покоління особливого. (пт)

ЕМІЛИЯН ПЫРЧ

Моі пережытя

В семым році жытя зачал єм ходити до школы і пасти коровы. Школа ішла мі тяжко. Як мал єм єденадцет років, в нас была комасация і нам вышло пасвиско в такым місци, же треба го было карчыти. То я не смотрил книжкы, як пас єм коровы, але вытинал яд-ливці. Така была моя школа. Як єм ю скінчыл, то юж єм знал косити, лем не знал єм косу поклепати. Навчыл мя Вандзіляк Кондрат, то мі юж было добри, бо-м не ходил по селі. А слугы, што в нас служыли, то нами лем вганяли. Я мал дванадцет років, брат Йоан мал три рокы меньше, сестра Мария зас три рокы молодша.

Забыл єм записати, же мы зостали в 27 році троє з мамом, без няня, бо выіхал до Канады. Треба ся было вчыти од слугів вшыткого.

Як єм мал вісемнадцет років, то юж єм возил метры до Ґрибова, бо не было одкаль гроша взяти. Рыхтували зме оба з братом. Але того долго не было. В 1939 році выбухла II сьвітова война, вшытко ся змінило. Жыли зме під страхом, треба было давати контиґенты – мясо, зерно, волну. А худобу при кінци мало не дочыста выбрали. Дерево треба было вози-ти до Ґорлиц, каждий мал приділено на коня. За худобу нам давали такы бецукшайны – так ся называли. То была така карта, і были на ній значкы, такы як почтовы, і было на них написано – ци на желізо, ци на полотно, ци на ґратя кухенне, ци на палюнку, ци на мыдло, ци на скору на обутя.

Як пришол 1941 рик, зробили Німці так, же на кажде два гектары орниці ма зостати троє люди до роботы. Зробил ся великій страх. Шолтыс мусіл выписати – кілко люди єст під нумером і они си вытігали хто ма іти на роботу до Німец. Был то перший плач в селі. Юж ся зачало нариканя на шолтыса, то про мясо, то про зерно. Бо то было хочто і несправедливо зроблене. Але то так єст медже людми, а іщы г войну.

Пару нас ганчовянив не вывезло дерево на час, то зме сідили в Савчаковій певници два дни і єдну нич. Але нас не били, лем на другій ден треба было быти в лісі, вытігати і везти дерево до Ґорлиц. І зме не были на похороні отця Титаря (зостала жена з дівком, была хворовита, але пережыла войну і выіхала на Захід з ганчовянами, 1947 рока).

Хто был на листі, же ма іхати до Німец, а не хотіл, то його глядала поліция, называли ся січовикы, так іх звали люде. То было страшне і неприємне. Так ся стало і в нас, молодшого брата взяли вчас рано, од сьніданя (1942 р.). Не виділ єм го аж по вызволіню.

В 1943 році зас друга неволя, Німці зачали брати окопы, бо в Росиі юж зачынало ся змінята на фронті, Німці і ту были юж гіршы, брали гарды коні, худобы веце брали. А люди брали цілий час до окопів. Были велькы бара-кы, там люде спали. Рано по зупу і до роботы.

1943 рока я мал такє здариня. Пішол єм до склепу і вертам домів, а Німці на дорозі. Приіхали з Ріпок і зачали імати і в Ганчові. Познимали кожухы, а я виділ і – в ногы. Они за мном за сьлідом, бо то была зима. Выстрілили раз за мном, але я втікал дале і-м ся сховал до дому Сокола Семана, на під. Але не было ся ко- ли добри сховати, бо юж были коло дому. Єден вышол на під глядати. Была коса, взял тоту косу і глядал. Пробил мі ногу і не чул, же там штоси єст, і пішол в другу сторону і там єй завісил. То была моя перша смерт.

(дальше буде)

ДЮЛЯ КРУДІЙ

Нашы добры Русины

(Образкы з Русиньской Крайны - 4)

Ходил єм на одпусты, докаль єм дітваком был, так же за невинного мя мали жены і тігали зо собом до далекой Марияповчи в жупі Заповч, до Унґвару, до Бешньова, де цифруваны храмы бородатых братчыків.

Мал єм єдну сродницю на Верховині, котра каждого рока была на одпусті. Звали ю Оленка. Скоро повдовіла. Мала красний невеликій маєток в долині Уга, та все была незадоволена, слабовита, дудрава. Преці іщы доста молода была, жебы окрем дудраня інче іщы дашто мож было од ней вчути. Вшытко єдно мала она радше дяку думати о своіх хворотах (мала іх сто), нич о радостях жыта. Кілко ворожів лем было в сусідстві (хлопам вірила барже, як женам), зо вшыткыма ся близко заходила. Тоты стары, понуравы, скупословны селяне тілко дурниц навырабляли з мойом родачком, же на тото і не мож было смотрити. Казали ій істи псяче мясо (против гертикы), пити петрушку (против той хвороты, што то ся при ній стискати мус). Купала ся в купели з курячок, плювали ій до очи против жолтачкы, мясо зо сорокы варили ій на полуденок, і піп ій олій зо смирны цяпкал до зрінок. Зачерпувала джерельной воды і выливаля за ся, жебы на інчого одышла єй хворота. Звыкла одвиджувати вечерами подальше жыючых ворожів, давала ся „змывати" воском, гола ступляла до потока, на гробах сідила, змывала дзвоны, пила порох з церковного порога і плювала на кракаючы вороны, гавраны. Ножом метала до вітерниці, носила на грудьох одрізаны ніхті, закопувала выпадаюче волося, в різдвяну ніч гола, по коліна в сьнігу оббігала хыжу, брала на ся порткы вмерлого мужа і його калап в ніч Святого Юрия – та хвороты ся обстали. Оленка уж і не знала бы была, як дале жыти, кєбы дакій ворож нехотяч повіл ій правду, же ій ниякой біды неє. Та в тоты часы ворожы варували ся повісти правду.

Та пак в тот час рока, коли в долині Уга з неба стрыляючий перун глядат скрываючого ся під земльом біса, ци же в серпни, під Матку Біжу, Оленка орґанізувала одпуст до Марияповчи. О штыри-пят дни ходу лежыт сесе одпустове місце од села, і за пару тыжни наперед рыхтуют ся сельскы на одпуст. Оленка заплатила попа, котрий в реверенді одведе одпустовых до сусіднього села, наяла дзвонаря, котрий роздзвонит вшыткы дзвоны, окреме чесне дістал жак, котрий того дня уж завчасу рано ся напил. А одпустовым не слебодно ани єдного ґылта паленкы выпити перед великым походом. Заклята буде душа того, хто пьє паленку, ідучы на одпуст. (Назад ідучы, коли душа очыщена, мож уж полеґувати зо строгым заказаньом выпиткы.) Ціле село, тоты што остали дома, одпровадили одпустовых на край валала, дідичка ішла при самым кресті, котрий несли на челі походу, а коли ся роззвучал сьпів, єй голос ся чул найбарже сердечным, благовінным.

– О, Мариє, Мати Божа, моли ся за нас!

Оленка сесу дорогу перешла боса, так як інчы жены, хоц черевікы несла в руках, та і зайды єй несли служниці.

Курит ся білий порох тракту за одпустовыма, летит сьпів в далекіст, над темнозелены горы, над літні лучкы, по квитучых берегах річок ступат босий похід, жены, хлопи, діти, зо щырым, сердечным сьпівом. І іщы сильнійше ся двигат сьпіваня, коли на пути ся ближыт камяний Христос, розпятя. Гейбы хтіли вказати, же ту ідут спід Бескіда, ідут піше на чест Мариі до Повчи, най ся пробудит розпятя, кєд бы было нагодом задрімало. На коліна клякнут і сьпівают попри розпятю, твар трираз втиснут в порох тракту, і доталь нихто не стане горі од подорожного благовінія, докаль Оленка не даст знак. Свята дівка, што несе двойнастий крест,

трираз схылит го перед розпятьом, хлопи хоругваре тяжко ся напростят і іде похід дале горами-долинами, глубокыма яругами, острыма выступами, через села, де просто при церкви станут і слухают Службу Божу – окремішнє одпустове богослужыня. Сплят в лісі, на лучці, коло потока, та не зморює іх пут, до корчмы ниґда не зайдут по пути, паленку в такій час не пьє статочний чловек, дармо в каждым селі закликує приязно до корчмы смерекове голузя ай розсыпаны перед ґанком смерековы різовины. Стрічают ся з інчыма одпустовыма, што подібні так з далекых гір ідут зо сьпівом в долины. Та не барз звыкли ся лучыти. Розділит ся на більше части благословенство одпусту, кєд веце сел буде в поході. Най ся кажде село молит ґу Марії само за себе.

По ночы приходит рано, полне пташачого сьпіву. Будит поломників на приліску, при тракті. Оленка не барз довалят женам долго рыхтувати ся: „Не встигнеме на Марию до Повчи". Кажде стає, кєд ся пробудит. Оленка зо святого потока наберат до ґамбы воды і так мые твар. А порох дорогы, дощове болото, інчы біды не жалують путуючых. Жены, котры вышли з дому в сьвіжопорайбаным, чыстым шатю, добрі ся помывшы, по єдным-двох днях дорогы змучены, як поламаны. Та нихто не лишыл бы ґрупу. Каждий, не вагаючы ся, іде дале. І зас зачынают сьпівати, кєд видят настріч ідучого дакого шугая-путника ци карыту. Та молоды жены в такій час за нич не пізрят до прошыбаючых очи стріченого. І дівкы спустят очы долов перед надміру сьмілым пізриньом проходячого. Погынат, ламле, розсыпує ся шор одпустовых, та нихто ся не дає, не прийде ани хворым на мысель спочынок, понад тот предвиджений, враз іде похід, спокійны можут быти домашні: никого не лишат серед дорогы.

Кілко раз єм спал на пахнячых лазах серед ліса, під калапом нічного неба, ци при старых церковцях, коло припертых ґу стіні хоругов, медже одпустовыма женами, до товды, докаль Оленка старала ся о мя і тігала мя за собом по святых місцях, жебы моє молоде чело было належні покроплене святыма водами і жебы-м дістал благословенство на моє будуче жытя! Так сплят сесы жены і дівкы, гейбы дома были, в раю. Во сні вшыткым розгладит ся чело, розосьміє ся лице, нибы невинне ягнятко дзеленкат дзвіночком в іх серцях. Тоты жіночы забаганкы, што мимоволі находят жены підчас сну, на одпустах не сьміют прийти. Закручены до свого шатя, склубачены, воргами землю цюлуючы, рукы на грудьох перекрестившы, сплят глубоко, без воєчыня, покайниці, гейбы предвіщаючы наперед должезны ночы, в котрых зас не буде нихто за нима дозерал, пильнувал, лем звіздяне небо. Аж і законны мужове в такій час оддаляют ся од своіх жен. А дівкы не дозволят шугайови ани до рукы ся дотулити: свято, чысто, з остатніма словами домашньой молитвы на устах треба дійти до конечной ціли, до храму, святого місця, бо іншак на нич вшыткa замышлена трапеза. Очам не слебодно ничемніст видіти, серцю – нечысте чути; єленя-самця треба одогнати од потока, з котрого одпустова ровта рыхтує ся начерпати воды. Найліпше Єй благіст, Діву Марию кликати на поміч, коли стрітят ся одпустовы ци з медведярями, ци з вандрівныма Циґанами. Пред невірным оборонит Небесна Матір. І як бы могла лишыти без высокого покровительства тых, што одрекшы ся од вшыткого, в голоді, непогоді, выбравшы немилий тракт на місце домашнього тепла, босы, з богобійным сьпівом на устах ідут з далекых гір до Ніршийґу, жебы ся помолити Богородици?!

Кєд даколи, пробудившы ся, двигнул єм голову над капустяным загоном сплячых одпустовых, медже білом челядю, вкрытом кабатами: все лем сплячых, спочываючых виділ єм іх, хоц як бы сьвітил місяц, хоц як бы блищало дзеркало річкы, і хоц о чым бы ся розгваряли дерева серед літа. З нічных таінств лем богобійніст не спала в такы ночы, дакілко одпустовых, што не годни были заснути, пребирали пацюркы, гейбы рахували дни, што ся ім іщы обстали з жытя.

На основі тлумачыня з мадярского
Ігоря Керчы

Конґресова Креница. Фото: Анна Кузмякова.

NATIONAL GEOGRAPHIC або ПОДОРОЖЫ ЛЕМКІВ

Вхід до підземель Кыєво-Печерской Лавры. Фото, ту і дале автора.

ІВАН ДЗЯДИК

Свята Земля

Каждий чловек юж од маленькости заінтересуваний окружаючым го сьвітом. В міру дорастаня заінтересуваня ся зміняют, але все людска натура шторaз веце спрагнена видіти інчы краіны, природу, люди і іх традиціі, обычаі.

Колиси на Лемковині велька радіст была для каждой дітины як няньо єй взяли до млина, оліярні, склепу, на одпуст, ярмак ци на поле як ішли до роботы. Неєден Лемко дожыл старых років і знал лем дорогу з хыжы на поле і до церкви. Декотрым трафило ся поіхати за ближшу заграницю або за "вельку воду".

Оповідали мі колиси няньо як в Ґрибові зашли на колейову станцию, а там якраз стоял потяг, та заінтересувало іх як выглядат всередині ваґон, прекліткы. Гвошли до єдного, та іщы ся ани не порозерали доокола, а потяг зафучал паром, засвистал і рушыл. Выскочыти , няньови , было трудно, та доіхали до Сторож і одтамале мусіли вертати на ногах.

Гнеска, як повідают люде, „сьвіт не торба", і каждий подорожує де ся му забагне, корыстаючы з преріжной комунікациі. Но што-ж, сьвіт ся змінят, пришли інчы часы.

Юж пару років думал єм о тым, жебы поіхати до Святой Землі, до гнізда християнства і на власны очы видіти місця де ся народил, жыл, научал, терпіл і воскрес Ісус Христос. Та все якыса была причына, же тот выізд сме одкладали, а головно зо взгляду на тото, же там было неспокійно.

В тым році в часописі „Przegląd Prawosławny" подали же єст орґанізуваний выізд поломників до Святой Землі і буде можливіст пережыти святкуваня Велького Тыжня і явліня ся Благодатного Огня.

Постановил єм. Іхаме!

Але чым ближе было до выізду, то якоси боял єм ся трудів подорожы. Та думам собі – як тепер не поіхаме, то певно юж николи, бо з каждым роком здоровя планьше і тяжше буде волочыти ногы за собом, а ходити – як ся пізнійше вказало – треба было барз дуже.

Надышол ден выізду – неділя 17 квітня – береме валізкы і потрібны манаткы і в дорогу. Найперше треба доіхати до Варшавы земным транспортом – автобусом і потягом. Рано сме на аеропорті і чекаме на решту прочан. Приходит група з Владыком Григорийом. Доходят поодинокы особы, провідник Юрий роздає білеты, інформує – што, коли і як.

По контроли баґажу і документів о десятій сідаме до літака украінскых авіаліній „Аеро-Світ", дают сніданя, питя і гнет „сідаме" в Кыєві. Ту маме аж девят годин перервы, бо скорше неє літака до Ізраіля.

Выходиме з аеропорту, а там юж чекат автобус з провідником і іхаме звиджувати Кыєво-Печерску Лавру, а головні печеры, в котрых спочывают мощы святых угодників іщы зо старорускых часів. Пані провідник дуже оповідат нам о церквах і печерах, але мало розумію, бо бесідує тихо і іщы до того на росийскій мові.

Гнеска, як і пред далекыма віками в печерах панує пілзмерк. В корытарях, кєліях і храмах стоят гробниці з мощами святых. Корытарі круты, низкы, та часом тяжко ся порушати, а і мож завадити головом. Жаль, же тоты годины минули скоро і такой лем в печерах. На звиджуваня інчых інтересуючых місц не было юж часу. Переіхали сме кус містом, виділи Хрещатик і юж ся темніло як завезли нас до Софійского Собору. Добрі, же іщы сме могли зайти до середины і видіти тоту чудесну церков.

Кыів красота місто, але треба было го лишати. Автобус запустил мотор і іхаме в напрямі аеропорту. Там по хвили очекуваня ідеме зас до контролі. Каждому презерают баґажы, а зьвідань без міры, но бо летиме до Ізраіля. Повідают, же то для нашого добра і нашого безпеченства. Но што-ж, треба ся з тым погодити. По тых контролях сідаме до ізраільского літака і береме курс на Тель-Авів. Ту тіж дают істи і пити, але ідло веґетариянскє. І так юж буде до самого Великодня.

Летиме ночом, так же нич не видно кади і што під нами. Сідячы собі выгідно, думам – як буде выглядал перший наш контакт зо земльом Давида. Та як?! Так само, як і на інчых

терміналях; треба выполнити папері, вказати документы і юж сме в Тель-Авіві. Там чекат на нас монахыня Мария Юрчук, для котрой каждий з прочан вюз книжкы „Сборник песнопений поломника". Автобус тіж чекат. Заносиме свої торбы, валізкы і сідаме, бо сме змучены дводобовом подорожом. Автобус бере напрям на пілнічний схід де єст...

Галилея

Рано 19 квітня завозят нас до готелю Галилея в Назареті. Треба ся кус здримнути, бо ден пред собом маме богатий. Кєд ся буджу, виджу през вікно домы, улицьом іхают авта, ходят люде, лем кус інакше одіты; хтоси кричыт незрозумілом для мене мовом. І нибы здає ся, же неє векшой ріжниці од нашых міст. Але однако єст. То СВЯТА ЗЕМЛЯ. В духу дякую Богу, же дал мі можливіст ту быти.

По сніданю сідаме до автобуса і в дорогу. Автобус з трудом перепыхат ся по узкых уличках і бере курс на Гайфу. По дорозі слухаме нашого провідника Юрка, котрий оповідат де будеме того дня і што будеме видіти. Але не спосіб тіж не позерати на краєвиды, на тото што миняме по дорозі.

Гайфа – місто портове положене на схылах горы Кармель в заливі Середземного Моря. Кармель то тіж гірскій хырбет, што тягне ся на протязі 25 км, од моря на полудньовий схід. На вершку горы находит ся монастыр кармелітів і печера пророка Ілиі, на котрій побудувана базиліка в формі креста. На Кармели єст тіж росийска церков, котром опікують ся монахыні Горненского Монастыря. В ден памяти пророка Ілиі одправляна єст святочна Служба Божа, на котру зъіздджают ся не лем духовенство і поломникы з Росиі, але і дуже околичніх Арабів.

З автобуса было видно інтересуючу будівлю і красота огороды та постановили мы там зайти. Вказало ся, же єст то Сьвітовий Центер Віры Багаі. Як подают інформаторы на ріжных языках, єст то незалежна сьвітова реліґія, котра єднат понад пят милионів люди мешкаючых такой во вшыткых закутинах сьвіта. Робиме знимкы серед жывой природы і красоты квітів. Жаль лишати тоты чудесны огороды, але нас чекат дальший проґрам того дня.

Выізджаме з Гайфы і кєруєме ся на схід – в околиці Назарету, а докладні на гору Фавор. Гора Фавор зо своіма крутыма склонами двигат ся над галилейском долином. З єй вершка мож обняти зором такой цілу Галилею. В західній стороні біліют ся домы Назарету, а далеко на пілночы, в оддаленості 80 км вырысувує ся вершок горы Єрмон, під котром має джерела ріка Крещыня Господнього – Йордан. На пілнічным сході Галилейскы Горы розходят ся і видно част Галилейского Озера. ☛

Обік: Гайфа – Гора Кармель з видоком на Середземне Море. Горі: Святыня Багаі – Сьвітовий Центер Віры Багаі.

Свята Земля

Квитучы склоны Фавора, зароснены вічнозеленыма дубами, оливками, олеандрами, кущами руж, в котрых гніздят ся птахы і інчы жывы істоты, выразні різнят ся од голых склонів інчых гір і выпаленой сонцьом рівнины.

На пілнічній страні горы єст грецкій монастыр, а на полудньовій католицкій. Монахыні принимают нас мило, сердечно, честуют кавом і холодныма напитками. Звиджуєме церков Преображыня Господнього, молитва, купуєме свічкы і кошелі, котры будут потрібны до купаня ся в Йордані.

Вісем кільометрів од Назарету, по дорозі до Тиверіяды, лежыт арабскє містечко Кафар-Кана, знане з Євангелиі як Кана Галилейска, де Ісус Христос проявил першу Свою чудотворну силу, заміняючы воду в вино. Недалеко од того місця стоіт православна грецка церков. На памятку маючого ту місце Господнього чуда в церкви стоят два велькы камінны горці-бочкы, в котрых колиси тримано воду. В єдным ж них тепер святят воду, а в другым крестят діти. Православны мешканці Галилеі люблят ту приізджати, жебы взяти шлюб.

Вертаме до Назарету і ідеме до церкви Архангела Гавриіла, в котрій єст джерело Мариі, выплываюче спід церкви в напрямі центра Назарету. Береме до фляшок воду і покрачуєме до католицкой церкви Благовіщыня Богородиці. На мармуровым олтарі видно напис: Verbum caro hic factum est (Ту слово тілом ся стало).

І так кінчыме перший ден нашого поломничества в Галилеі.

(далі буде)

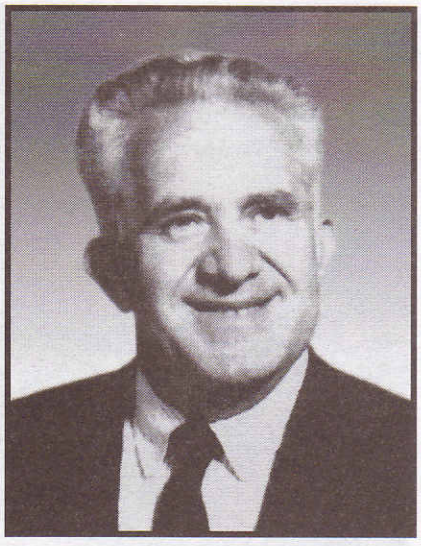

ВАСИЛЬ МАДЗЕЛЯН НЕ ЖЫЄ

На 80-ты уродины Василя Мадзеляна мал єм дяку і чест писати статю о Його, осіннім уж, та полным іщы творчых сил жытю („Бесіда", 3-4/1997), гнеска приходит мі мати смутний обовязок ділити ся відомістю о Його смерти.

Невельо жытьовых доріг, даных розумным двоногым в нашым маленькым роді, было так ріжнородных. Крутых, узіцькых – і шыроких, просторных; стежечок, пути, трактів і автосртрад.

...Писал ся рік 1920, коли Василь Мадзелян, сеньор, взял за ручку первородного, трилітнього Василька і повюл до порту в Нев-Йорку, на шыф. Другого сынка, Миколайка, немовля іщы, несла на руках матір – Александра зо Щамбурів. По роках чорного труду вертали ся домів, до рідного краю. Жебы сынове росли в блаженным гнізді, жебы ту, під Гором, Зеляром, під недалекым, маминым Холмом, вдыхали до ся вітчий, прадідній дух, жебы богатіли тым найцінніщым в чловека – душом.

Так ся і стало. Зроджены серед безконечной вітцівскої, материной тугы, плеканы під завітнім небом Гір, росли душы богаты, прекрасны талантом. Няньо Василь, за долгы рокы еміґрант, мудрий і сьвітовом мудрістю, не пожалувал пінязя, жебы дати сынам можливіст розвинути таланты. Не завьюл ся на них. ...Жебы лем не тото наше лемківскє фатум, доля нещесна, што судила за нас, поза нами, против нам...

Василь, зо сьвіжом матуром в кышени, розуміючы же ближыт ся война, маючы американскє громадянство – пішол до вільного краю Вашынґтона. На долго? Выявило ся, судила доля, же на все! Зазнал неєдного. Была воєнна Корея, была тяжка праца, был Університет, наука, а пак вчыня, творіня. Было вертаня, бодай в одвидины, до Вітчызны, были сходины з Миколайом, з наймолодшым – Семаном. Был мед родинности і гірч самоты. *Вшытко было*, як повіл Папа Йоан Павел II.

Вмер над Тихым Океаном, 3 червця, Господнього Рока, 2005. О пілтора місяця перед Ним, на антиподах, в Україні далекій одышол до ліпшого Сьвіта брат Миколай... На шлескых пісках, вернувшы по двадцетьох роках з Америкы банує за Братми наймолодший – Семан. Шепше тихо – Вічна і добра Вам Памят, Братчыкы! І мы за Ним повторме щыро – **Вічна Вам Памят!**

Долов: Білцарева в малюнку В. Мадзеляна.

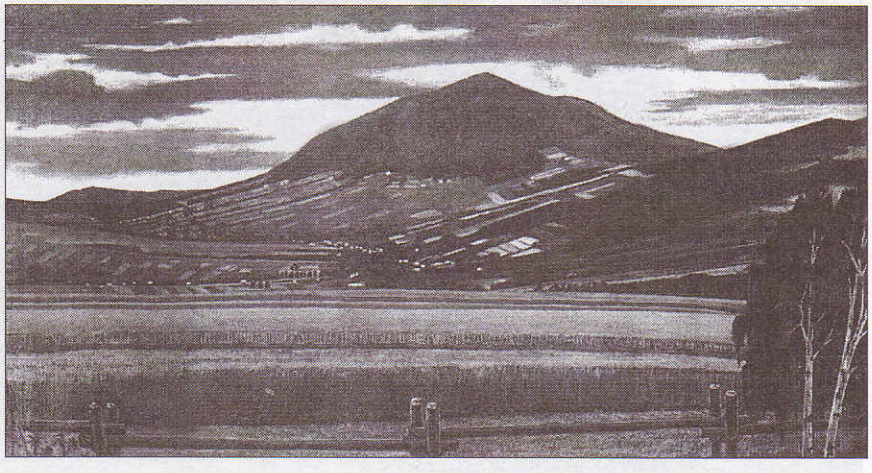

KAMILA SMALEC

Moja tożsamość

Przynależność do grupy etnicznej jest rzadkością wśród ludzi z jakimi mamy styczność. Reagują oni na ten fakt bardzo różnie. Każdy ma swój pogląd na ten temat i inne podejście. Jedni wykazują bardzo pozytywne emocje, próbują się dowiedzieć wszystkiego od osoby, która różni się pod wieloma względami od większości otaczających jej osób. Pytają o tradycje, zwyczaje, język, którym się ta osoba posługuje i o tak zwane korzenie. Inni natomiast są negatywnie, a nawet wrogo nastawieni do mniejszości etnicznych. Patrzą na nich złowrogo i obrażają za plecami, nie wiedząc nawet jakimi są ludźmi. Z takimi różnymi reakcjami spotykamy się na co dzień, ponieważ należymy do mniejszości jaką są Łemkowie.

A dlaczego poczuwam się osobą takiego pochodzenia? Postaram się wyjaśnić.

Myślę, że najtrafniejszą odpowiedzią na to pytanie jest to, że moja rodzina od najstarszych pokoleń należy do tej grupy. Moi dziadkowie zostali przesiedleni w 1947 roku podczas Akcji Wisła z południowego wschodu Polski. Zamieszkiwali oni tereny Florynki i Piorunki, a podczas tego tragicznego wydarzenia przywieziono ich do Przemkowa, gdzie zostali i do dziś mieszkają. Moje poczucie bycia Łemkinią jest spowodowane głównie moim pochodzeniem i tym, że od urodzenia byłam wychowana w tej kulturze. W domu rodzinnym posługujemy się językiem łemkowskim, którego używam tak biegle jak języka polskiego. Jestem wyznania greckokatolickiego i należę do Kościoła tego obrządku. Msze odbywają się w języku łemkowskim, a najważniejszą, według mnie, rzeczą która odróżnia je od mszy w Kościele rzymsko-katolickim jest postać Komunii Świętej. Tutaj przyjmujemy ją jako chleb i wino.

Jest wiele tradycji i zwyczajów które przetrwały do dziś w mojej rodzinie, ale są i takie, które dawno zanikły. Jednak wszystkie, o których wiem, dotyczą świąt, a w szczególności Wielkanocy i Bożego Narodzenia.

Może zacznę od opisywania Świąt Bożego Narodzenia. Rozpoczynają się one od Wigilii. Podczas niej również spożywamy wspólną wieczerzę. Ta jedyna tego rodzaju kolacja w roku odbywa się od zawsze w domu mojej babci, gdzie spotyka się cała rodzina. Podczas Wigilii nie dzielimy się opłatkiem, lecz babcia - najstarsza z rodu - częstuje każdego pokrojonym w kostkę chlebem zwanym prosforą, który został wcześniej poświęcony w kościele podczas mszy. Oczywiście, tak jak wyznawcy Kościoła rzymskokatolickiego mamy tradycyjne potrawy. W noc Bożego Narodzenia odbywa się pasterka, w czasie której ksiądz święci olej, pszenicę i wino. Następnego dnia świętujemy Boże Narodzenia, a święta te trwają trzy dni. Odbywają się one według kalendarza juliańskiego, który jest opóźniony o 13 dni od kalendarza gregoriańskiego panującego obecnie. Tak więc rozpoczynają się 6 stycznia według drugiego z wymienionych kalendarzy. Cztery dni po zakończeniu owych świąt następuje Sylwester, który obchodzony jest podczas zabawy zwanej Małanką.

Nie mniej uroczyście świętujemy Wielkanoc, która z powodu tego, że jest ruchomym świętem, odbywa się równolegle z Wielkanocą rzymskokatolicką lub kilka tygodni po niej. Oczywiście zawsze odbywa się w niedziele. Święto to rozpoczynamy mszą o godzinie 6 rano, podczas której święcimy kosze bogato wypełnione jajami ozdobionymi woskiem oraz wieloma innymi produktami jak kiełbasa, masło, chleb, babka, ser biały zmieszany z żółtkiem zwany pleskanką i innymi. Na śniadaniu, które również odbywa się u babci, spożywamy święconkę i dzielimy się jajkiem, którym tutaj również częstuje nas babcia. Na stole pojawia się również naczynka czyli pieczony przez babcię chleb. W przeszłości z tej okazji pieczono ogromny 20-sto kilogramowy chleb zwany paską, na plecach zanoszono do kościoła i tam święcono, jednak ten zwyczaj nie przetrwał do dziś. Również post poprzedzający święta był bardziej ostry, np. w ostatni tydzień jedzono tylko chleb i wodę. Teraz natomiast nie jemy mięsa w piątki a w ostatni tydzień odrzucamy również nabiał. Istotną rzeczą jest również to, że pierwsza niedziela po Wielkanocy jest dniem, podczas którego ksiądz razem z parafianami modli się za dusze zmarłych chodząc po cmentarzu. Dzień ten to Prowidna Nedila. Jest to odpowiednik Święta Zmarłych odbywającego się 1 listopada.

Myślę, że tradycje i zwyczaje, które opisałam są głównymi, które istnieją w mojej rodzinie i nie tylko. Jest ich o wiele mniej niż w dzieciństwie moich dziadków ale mimo upływu lat wiele się ich zachowało. Ja jestem dumna z tego, że jestem Łemkinią i zamierzam w przyszłości kontynuować to, co wpoili mi rodzice i dziadkowie.

PS

Kamila Smalec jest studentką II roku socjologii na Uniwersytecie Zielonogórskim. Powyższy tekst autorka przygotowała na zajęcia z demografii, które prowadzi dr Mieczysław Wojecki. Jest on stałym czytelnikiem „Besidy" (poprzez prenumeratę).

Dziękujemy, Panie Profesorze, że jest Pan nie tylko biernym Czytelnikiem naszego czasopisma. To nie pierwszy materiał nadesłany przez Pana do „Besidy". Dziękujemy również za to, że Pana studentka nie obawia się powiedzieć: „Jestem dumna z tego, że jestem Łemkinią". To bogaty posag. Wierzymy, że wraz z edukacją obficie zaprocentuje. (Redakcja)

НИКОЛАЙ ГВОЗДА

Послухайте мою раду

Вышло сонце споза хмары,
лучы розпустило,
тото, што єм ту написал,
жебы ся мі снило?

Не є то сон, але правда,
можете вірити,
охранюй нас, милий Боже,
ай і нашы діти.

Сонце ясне засвітило,
хмары ся розышли,
лем же у нашых Русинів
ніт єднакой мысли.

Подаєдны ся і просят:
– Як то, Боже, буде?
Тепер уж по цілім світі
неспокійны люде.

Дагде людей зима трапит,
другы голодують,
а неєдны жыют в страху,
бо там бомбардують.

Прошу вас, милы Русины,
не дайме ся звести,
жебы сме сами на себе
знали корбач сплести?

Тоты свої пару слова
пишу не надармо,
чом мы дальше маме нести
нашых предків ярмо?

Они ярмо поламали,
дали нам свободу,
а мы тепер утікаме
к другому народу!

Ладомірова, січен 2002

Взято зо збіркы
„Квіткы з мойой загородкы",
Русиньска Оброда
Пряшів 2002

– А в будучности голос на конґресах Русинів належал буде до нас!

Афоризмы о політыці і політыках

Вченым, котры стают ся політыками, переважні припадат комічна роля: мусят быти чыстым сумліньом політыкы.

(Фрідріх Нітше)

Не конче треба быти богом, жебы мати вірників.

(Вітольд Ґомбровіч)

Вшыткы ґафы політыків і падіня проводырів берут ся не з ничого інчого, як з браку схопности до танця. (Мольєр)

Легко навчыти ся панувати, тяжко навчыти ся рядити.

(Йоган В. Ґете)

Дипльомация то знаня бесідувати „милий псик", нич не найде ся каменя. (Молі Айвенс)

Завдякы вытуженым стараням політыків, сьвіт дале утримуваний є в непевности.

(Карел Чапек)

Трон без народа те лем штырі дошкы вкрыты аксамітом.

(Наполеон Бонапарте).

Максим і Клим

Нашы приятелі сідят в корчмі і деси достка ся ім прикрит.

– Климе, загараш тисяча? Што так, як бортакы, будеме сідити!

– З лебо кым не грам!

– А я грам!

◆

Максим вертат о свитаню домів і такой од порога гварит, ни то до жены, ни то до ся:

– До фраса, зас єм стратил по ночы капелюх.

– Та чом ся ти так по ангельскы всьміхают лиця?

– Бо памятам, де-м го лишыл...

◆

Клим сой підпил і привалят ся до Максимовой бабы.

– Ід-же, ід, Климе, нич з того не буде – гварит тота. – Максим то єдиний хлоп, якій ня мал...

– Хвалиш ся, ци скаржыш?

◆

– Максим, повідж мі, яка є ріжниця помедже дівком а геройом?

– Герой боре ся до остатньой краплі кырви, а дівка до першой.

◆

– Климе, дал єм ти пред тыжньом теля за зыґарок. Гварил єс, же мі буде ходил до кінця жытя...

– Та так єс, Максим, товды марні выглядал!..

О смутных і веселых сьпіванках

(байка)

Жыли, были двоє. Тяжко ся ім жыло, мо мали полну хыжу малых діти, а мало земличкы. Тяженько робили ден і в ночы, жебы не вымерли з голоду.

Та вшыткы в родині любили сьпівати. Сьпівали і веселы, і смутны сьпіванкы.

В сусідстві жыл великій пан. Раз пришол до той бідной родины, положыл мішок з пінязми на стіл і гварит:

– Кілко мате діти?

– Та десятеро.

– А то не вельо на такій маєток? Дайте мі єдну дітину, дам вам великій мішок пінязи..

Бідний скликал вшыткы діті і рече:

– Пан дає нам вельо пінязи за єдно з вас. Хто піде до нього? Там буде колачы ів, спал буде на перинах.

Діти зачали плакати.

– Ани єдно не хоче іти ку вам, пане – одповідат бідняк.

Пан ся задумал і гварит:

– Товды даю вам мішок з пінязми, але жебы сте веце не сьпівали. Я не годен спати про вас.

– Та добрі, най буде так – повідат бідний і взял тоты пінязі.

Вшыткы были тихо ден, два, три, аж ту єден малий хлопчык не вытримал і засьпівал собі смутну, пресмутну тиху сьпіваночку. Вшыткы зачали плакати. Бідний отец взял мішок з пінязми і побіг до пана. Шмарил му мішок на стіл і повідат:

– Я не продаю, пане, ани сьпіванкы моіх діти...

І в бідній хыжи дальше люде чули красны сьпіванкы, веселы і смутны.

Взято зо збірника текстів для декляматорів, „Материне слово гріх забывати, Русиньска Оброда, Пряшів, 2004

Послухайте вшыткы люде лемківского роду —
хто в тым краю рідным, бідным каламутит воду.
Послухайте, може ся вам придаст тото в біді,
може навчыт шанувати братів і сусідів.

(Амроз)

Місце для рефлексий

Довідал єм ся (ту, горі, тіж ґазеты доходят), же в Креници ставлят Никыфорови памятник. Лем посмотте, такє тото маць было, гугнаве, сідило при тротуарі тай штоси там фарбами бабрало. Кєд стал попри мі, та ани в капелюху бороды мі не сігал. А гнеска мя гет преріс. Памятник му ставлят! Но, смотте-ле!

Мі тіж, по тым як єм замерз на Баницкым Вершку, памятник хтіли будувати. Але товды на тій території рядил лем єден президент. Гнеска двох. А як Мошко повідал: Co go dwóch, to go nie jeden! – Ты мі даш памятник, я ти дам памятник. Хоц то не твій, але ти го дам, бодай покропити.

Так і быть! Помимо президентских шырокых плечи, памятник не будут двигати, а дзьвіґати. І уш тому не зарадаиш. Уш! ***(пт)***

W NUMERZE:

str. 2 – prezentacja numeru;
str. 3 – *Nowiny - nie nowiny, nie tylko z Łemkowyny* – z życia łemkowskiego / rusińskiego kręgu kulturowego;
str. 4 – *Z prasy, z komentarzem i bez*;
str. 6 – *Ekskursja szlakiem słodko-gorzkiej historii* (fominsky) – reportaż z wycieczki uczniów języka łemkowskiego po Sądeczczyźnie;
str. 7 – *Ojciec* (Iwan Hołowczak) – wiersz;
str. 8 – *Dokąd zdążasz* (Petro Trochanowskij) – reportarz z VIII Światowego Kongresu Rusinów i II Światowego Forum Młodzieży Rusińskiej;
str. 17 – *Uchwały VIII Światowego Kongresu Rusinów* (Światowa Rada Rusinów);
str. 17 – *Wystąpienie Andrzeja Kopczy, Przewodniczącego Światowej Rady Rusinów*;
str. 19 – *Moje przeżycia* (Emilian Pyrcz) – wspomnienia mieszkańca Hańczowej;
str. 20 – *Nasii dobrzy Rusini* (Krúdy Gyula) – wybrane rozdziały z książki pod tym tytułem, na podstawie tłumaczenia z węgierskiego Igora Kerczy;
str. 22 – *Ziemia Święta* (Iwan Dziadyk) – z cyklu *National Geographic albo podróże Łemków* ;
str. 24 – *Wasyl Madzelan nie żyje* (Murianka);
str. 25 – *Moja tożsamość* (Kamila Smalec);
str. 26 – *Posłuchajcie mojej rady* (Nykołaj Hwozda) - wierszi;
str. 27 – *O smutnych i wesołych piosenkach* (bajka); *Miejsce dla refleksji.*

Na pierwszej stronie okładki:: *VIII Światowy Kongres Rusinów*, foto: Tomasz Kwoka;

Na ostatniej stronie okładki: *VIII Światowy Kongres Rusinów poza obradami*, foto: Piotr Basałyga, Tomasz Kwoka, Łukasz Rajczk.

PRZYPOMINAMY!

Na adres naszej redakcji nadal przychodzą przesyłki adresowane na skrytkę pocztową nr 123. Przypominamy, że od wiosny tego roku nasza skrytka pocztowa w urzędzie pocztowym Krynica Zdrój ma numer

83

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

„B E S I D A" - dwumiesięcznik Zarządu Głównego Stowarzyszenia Łemków ♦ Redaguje zespół: Helena Duć-Fajfer, Andrzej Kopcza, Piotr Trochanowski (redaktor odpowiedzialny) – e-mail : murianka@op.pl ♦ Adres redakcji: 33-380 Krynica Zdrój, skr. poczt. 83 ♦ Kolportaż: Zarząd Główny Stowarzyszenia Łemków, 59-204 Legnica 6, ul. Zofii Kossak 6 - na ten adres należy składać zamówienia na prenumeratę ♦ cena pojedynczego egzemplarza – 3,50 zł,- plus opłata za przesyłkę. Przedpłata na prenumeratę roczną, z kosztami przesyłki - 33,00 zł.

Redakcja zastrzega sobie prawo skracania materiałów. Poglądy redakcji nie zawsze są zbieżne z poglądami autorów artykułów.

♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦♦

Czasopismo dotowane jest przez Ministerstwo Kultury

Лемківска Ватра на Чужыні XXV

ВЫДАНО З НАГОДЫ ЮВІЛЕЮ ВАТРЫ ЯК ПРИЧЫНОК ДО „БЕСІДЫ”

Лемківскы Ватры на Чужыні давно записаным словом

Придеме того рока уж на XXV Лемківску Ватру на Чужыні. Срібний ювілей, гардий ювілей. Час на рефлексиі. Час на спомины. Якы были тоты минулы Ватры, што з них памятаме? ...Видит ся мі, невельо. Особливі з тых найдавнійшых, першых. Не мали они щестя до писаного, друкуваного слова. Бо не было іщы нашого незалежного друкуваного слова. Пак, коли явил ся „Голос Ватры”, вміщал до себе лем тото, чому был посвячений – Лемківску Ватру. В Горах. Аж кєд явила ся „Бесіда”, в єй 4-5 номері, при нагоді репортажу о X Лемківскій Ватрі на Чужыні, написано дакус о давнійшых Огнисках, котры з часом стали ся Ватрами. Гварю безособово – „написано”. Хто написал? Нихто інчий вчынити того не міг як Ярослав Горощак. То зрозуміле. І никому, хто дакус тямит спекоту тамтых дни, пояснювати того не треба. Пізнійше, о пізнійшых Ватрах являли ся уж о часі з них реляциі. І так ся гарді зложыло, же были то голосы не лем редакторскы, а з ріжных стран і ріжного покоління. Прикличме іх ту і тераз раз іщы. Адже на пальцях мож порахувати тых, хто на своій поличці має вшыткы „Бесіды”.

X Лемківска Ватра на Чужыні

11 серпня того рока, в маленькым, затраченым медже лісами, але славным уж селі Михалив загоріла Лемківска Ватра на Чужыні. Была она уж 10-та. Повісти по правді – з початку не называло ся єй „Ватром”, але може спрібую за порядком оповісти як то было.

Деси в середині 1979 рока молодицькы сестры Дубец з Михалова – Штефка і Анна – приіхали до містечка Хоцянова одвидіти свою тету Ольгу Горощак, яка мала штырьох сынив – Ярослава, Любомира, Ігоря і Володимира. Сестры з братми понарікали і попри тым котрисий з братив шмарил думку – зробме огниско. В вас, дівчата, в Михалові. Такє великє, жебы ся зыіхало до фраса молодежы.

(...) Была то перша того тыпу імпреза на заході Польщы, яка мала попри забаві, зачати будувати гордіст Лемків з того, же сут Лемками.

Мала в задумі противдіяти шторaз барже нарастаючий польонізациі Лемків, бо як написал 10 років пізнійше Поляк, Т. А. Ольшаньскі в „Магурах”: *By Łemkowie chcieli zadać sobie pytanie, co to właściwie znaczy „być Łemkiem”, łemkowskość musi dla nich najpierw stać się przedmiotem dumy, a nie zawstydzenia.* ⇨

Тото мы розуміли уж давно і з того взял ся народовий характер тамтого огниска. (...)

О рік пізнійше, в 1980-ым, огниска в Михалові не было. Был райд по Карпатах орґанізуваний через тоту саму „фірму" – Братив і Сестры.

Взновили імпрезу Сестры Дубец і орґанізували єй зо шторaз менчом помочом Братив, а потім уж лем при помочы молодежы з Михалова. Братя заанґажували ся без решты в „Лемковині" і по части в Ватрі в горах.

(...) По якісым часі до орґанізациі огниска влучыл ся єден з найповажнійшых ґаздів в селі – Михал Романяк і потягнул за собом селян. Ватра перестала быти справом молодежы – лем – і зачала быти справом цілого села.

Товды тіж Ватра (бо од того часу **люде** зачали тото огниско звати Ватром – на взір той в горах) – змінила ся міцно – на корыст! Дотеперішні конкурсы зачали быти переплітаны сценками театральныма, котры режисерувал, по части сам писал і грал в них головну ролю – Михал Романяк.

Такым способом Ватра дожыла своіх Х-ых уродин і была навет в першых роках стану воєнного, што не было товды легкє ани беспечне.

Яка была в тым році? (...) Ватрі патронувал Головний Заряд Стоваришыня Лемків. Змінила ся тіж кус сама імпреза. Перше зачынало ся то все в суботу вечером і продолжало до пілночы, потім была забава. Тепер зачало ся в суботу перед полудньом а скінчыло традицийні. Зачали уж тіж приізджати люде зо шатрами. (...)

Рано зачало ляти і дути паскудні. Зробило ся зимно; а через тыжден скорше была така спека, што ся виділо, же сьвіт згорит. Михаливяне оборювали ціле ватряне поле, бо ліс был під боком. Привезену через ліґницкій кружок декорацию з Лемківского Театру – яка мала вісіти доло заднюм стіном сцены – вітер надул так, же розтягла ся нибы полотняний дах і лем ньом лупкало. Приіхали запрошены гості, медже нима радны ґміны, бурмістр міста і ґміны, воєвода ліґницкій, а ту не годен зачынати.

Деси коло 11-ой Бозюсьо ся змилосердил і зробила ся крас хвиля, аж і горячо. Ватру розпочал єй тогорічний староста – Михал Романяк од привитаня гости, а потім то уж пішло. Дітячий конкурс сьпіву і рецитациі, турнір сітковой пилкы, конкурс лемківскої бесіды, конкурс Міс Ватры, якій ся барз подабал, бо был жартібливий, конкурс „Лемкы давно і гнеска", конкурсы спортовы, сценкы театральны з жытя Лемків, представлены через михаливян. Выступил тіж Ведучий Стоваришыня Лемків Андрий Копча з частином люди зо свого Лемківского Театру з пілгодинным монтажом творчости Русенка, якому в тым році посвячена была Ватра. Но і долгожданий выступ Ансамблю Пісні і Танця „Лемковина". В меджечасі Ведучий СЛ припомнул дотыхчасову історию Ватры в Михалові, а творці з орґанізаторами Ватры отримали од Стоваришыня квіткы і торт.

Сходячу зо сцены „Лемковину" попращано сердечныма оплесками а єй дириґента і артистычного кєрівника – Ярослава Трохановского угонорувано альбомом в довід узнаня за діяльніст на ниві лемківскої культуры і з нагоды недавных 50-ых уродин артисты.

Вартало бы спомнути іщы єдну річ. Так на першым огниску в 1979 році, так і на тогорічній, Х-ій Ватрі провадил єм такій сам, што до істоты річы, конкурс („Лемкы давно і гнеска") і выграл го тот сам чловек – Павел Стафиняк. Якє великє колесо часу. Де сьвіт нас не носил і што ся через тот

час не діяло, притяг нас народовий оген. Лем же огниско нам вросло дакус через тот час, бо на першым было певні менче як 100 осіб, а на тогорічным грубо понад 2500.

Ярослав Горощак, „Бесіда" Нр 3-4/1990

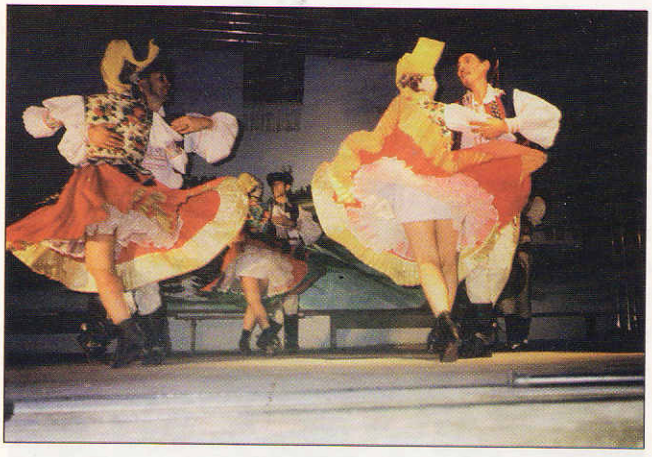

Спізнене слово о Ватрі.

Стыд ся признати, але того рока першыраз был єм участником Лемківской Ватры на Чужыні. (...) Лемківска Ватра (в Горах) была для мя вшыткым. Ничого, што міг бым назвати важным, поза ньом єм не виділ. (...)

Взяли мі єй поламали і коріня порубали – як сьпіват ся в народній сьпіванці. І треба было, хоц і тепер професийны обовязкы не пущали, зобрати ся на одвагу і поіхати на тот Захід. Чом „на одвагу" – повім даколи, гу старости.

Яка єс смутна, земльо шлеска. І хоц чую до тебе великій сентимент, бо ту, 10 кільометрів од Михалова, зышло моє дітиньство – смутна єс, і тілко! Тот ліс, втятий рівно перед горызонтом, штучно засаджений, як саджена любов. (...)

Думам, же сцену треба было поставити на фоні того кавальчыка старого соснового ліса, перед жменьком красы, так жебы ся мож было зосередити, зачыпити зір на зеленых іглах, мати звернены очы все на Схід, на полудньовий Схід. А так, стратила ся тота, хоц велика і прекрасна сцена як в Чортомлицкым Степі. Жебы чути ту тепло, треба бы скликати не три, а тридцет тисячи люди. Тепла треба глядати там, де го нее на штоден, красу треба цінити там, де єй треба глядати.

А програм? Знам, же орґанізаторы вложыли дуже працы (одкале я тото знам?), жебы был інтересуючий, як найкрасший. Ци міг быти красший? Ні. В нашых обставинах наразі красший быти не міг. Такє наше закыхане щестя. Там (ту), в Горах, кєд Ватра была іщы лемківска – час был тяжкій. Тепер, кєд бы сме ю іщы дотримали, могло бы на ню доіхати зза хырбета Бескіда десяткы русиньскых ансамблів. Ту, на чужыну приіхати не могли, бо далеко, бо в чуджым краю грошы сут все трираз дорогшы. А мы заплатити не маме чым. Але ци направду не маме? (...).

А з того, што было – што было найкрасше? Діти! Нашы коханы лемківскы Діти. (...)

Так єм хтіл написати тепло о Вас, Пані Марийо – наш соловію. Тобі Андрию подякувати за поневераний лен, і не лем, Вам, Пане Михале – за витаня (не лем мене), вшыткым Вам – не названым по імени. За труд, за серце. Та што ту, в маленькій „Бесіді" надякуєш, хоц єс і дяк...

А Тобі „Лемковино", котра одходиш? Як Ти подякувати за тот остатній (?!) концерт? Як ти подякувати жа ТОТЫ рокы? А Тобі, Брате Ярославе – за вшытко, што было по тым, коли тонько было. (...)

Приіхам до Тебе, Ватро, кєд приде літо і пахла буде західня сосна. Приіхам, хоц одвык єм іздити в *тамту* страну. Приіхам. Бо дакус правды є в тым, што мают написане на своій емблемі бачваньскы Русины – „Вітчызна там – де розум"!

Мурянка, „Бесіда" Нр 8-9/91

Теплий голос Лемковины

Там далеко, во вроцлавскым воєвідстві, на просторній рівнині, заблудило ся в давных хотарях, медже сосновыма лісами маленькє село, де жыє веце як тридцет родин Руснаків–Лемків. Там, в поетычным на людскы душы селі Михалові, почул єм вечером (...) ліричну русиньску сьпіванку, в котрій был такій жаль: *Тяжко жыти на чужыні, // тяжко ту привыкати,* (...)

То сьпівала немолода уж Лемкыня Пані Мария Трохановска, котру, як і тисячы Руснаків-Лемків, в 1947 році – згідні зо сталіновском шовіністычном рецептом – насилні переселили з рідного краю Лемковины на пілнічно-західні землі повоєнной Польщы. (...)

На культурным святі в Михалові успішно выступили артисты Лемківского Народного Театру, якы вказали на сцені дряму Андрия Копчы „На чужыні". В насыченым прекрасныма номерами програмі взяли участ музычны і сьпівочы колективы а і індивідуальны выконавці з Польщы. Та не лем.

Великій успіх выпал на долю двох русиньскых сьпівочых груп зо східньой Словациі – зо села Нягова і з міста Снины. Засьпівали они (...) стары сьпіванкы (...). Але на найбільше оплесків заслужыла стародавна пісня:

Уж журавлі одлетіли, літа моі де ся діли?
Літа моі молоденькы миняют ся помаленькы.(...)

Цілу ніч на великій, медже лісами луці грала музыка, танцували дівчата і хлопці і старшы віком Лемкыні і Лемкы. (...)

Я раб Божий з Підкарпатской Руси, был я на святочній вечырни під голым небом. (...) В церковным слові до вельотисячной громады декан – митрат о. Михаіл Жук з міста Любіна закликувал вшыткых Руснаків-Лемків до єдности – быти вірныма Господу Богу і свойому народови.

Василь Сочка-Божавин, „Бесіда", Нр 12-13/1992

Тринадцета інакша і ліпша

Повідают люде, же число 13, і до того іщы в пятницю – николи не заповідат ничого доброго. Акурат інакше выпала XIII Ватра на Чужыні в Михалові, котра ся того рока одбыла 6-7 серпня. (...)

Зачну од того, што на XIII Ватрі на Чужыні было кус інакше і кус ліпше.

Інакше, бо: Ватра не мала старосты; была уж більше медженародна; не мала тіж характеру політычного.

Ліпше, бо: мала богатший програм артистычний, з ансамблями зо Словациі, Франциі і з краю; мала барз добре осьвітліня і наголосніня ватряного поля; мала ліпше і більше забеспечыня в ідло і питя. (...)

Вершом *Лемковино, мати моя*, рецитуваным през автора, Ярослава Барну під морморандо пісні *Цне мі ся за тобом мій лемківскій краю* розпочал свято Ансамбль Пісні і Танця „Кычера" з Ліґниці.

В пятницю і суботу на ватряній сцені выступили з богатыма програмами ансамблі: „Заруба" зо Словациі, „Коррелен" АР ВРО з Франциі, „Лемковина" з Білянкы, „Кычера' з Ліґниці, „Хвилина' з Ґожова, „поточок' з Модлы. Были тіж выступы Театру Стоваришыня Лемків з драмом „Остатня година", о тематыці выселіня, поезия о Лемках очами, словами і музыком Поляка, пана Є. Дуды з Ґожова. Был тіж турнір спортовий і конкурсы лемківскої бесіды, рецитациі і сьпіванок. (...)

З того, што было видно на Ватрі тамтого, а іщы веце того рока, знати треба, што то барз велика зміна і треба тото доцінити.(...)

Ту, на чужыні, обставины сут дуже ґіршы як в гораах. Там красы додают шум ялиц і смереків, плеск рвучых потічків, прекрасны горы, верхы і долины, медже нима круты дорогы і стежкы, а по

боках хыжы і деревяны цековці. Ту зас заглушат рівнина і пісок, лем ліс сосновий з пустом поляном дрімлют од Ватры до Ватры.

Зато дорогы краяне (...), уж од гнеска треба подумати добрі о приготовліню наступного свята лемківской куль-туры на чужыні...

Адам Барна, Бесіда, Нр 17/1993

Лемківска Ватра на Чужыні в кышінковым „Sony"

Зас пришол мій переступний рік і повело ся мі быти на Лемківскій Ватрі в Михалові. Стыд ся признати, же не годен єм быти на каждій, хоц то не мій стыд. І зато лем так кус стыдливо тішу ся – же мал єм можливіст в імени Бесіды побесідувати з людми, записати до схоснуваня тото і сесе. Зьвідувал єм ся... а зрештом чытайте:

– *Ту Редакция Бесіды,* – мам нагоду замінити слово з п. Євом Вансач, авторком верши для діти, учытельком середньой школы в Любіні – *чым є для Вас Лемківска Ватра на Чужыні?*

– (...) *Лемківска Ватра то оказия до стрічы, до побесідуваня з родином і знаємымя, до одорваня ся од штоденного, трудного жытя і проведіня тых, якже рідкых дни, в рідній атмосфері. Особливу ролю має Ватра до сполніня в однесіню до діти. Мешкаме в місті. Там тяжко найти для нас лемківскій сьвіт. Ватра то маніфестация віры – же єст нас дакус більше як на улици такій ци сякій.* (...)

Предо мном наступний пан в середнім віку.

– *Одкаль сте приіхали, кєд можете, та ся представте* – повідам.

– *Зову ся Митро Блащак, приіхал єм од Явора. На Ватрі єм перший раз, але – думам – не остатній.*

– *Чым Ватра єст для Вас, для Лемків?*

– *Выіхал єм з Гір, коли єм мал сім років. В жытю так ся зложыло, же нашол єм ся в чысто польскым середовиску. Был єм в рідных сторонах, в своім селі. Але тото пролетіло як сон, а далеко, жебы вернути мож по тот сон. Ту Ватра мі го заступила.*

Натігал на бесіду Петро з „Бесіды", Нр 20-21/1994

„Жаль на серци, слезы в очах"

На шырочезній луці, де з пісковой землі росне рідка трава, є на єднім величезнім просторі амфітеатер, православна церков, стара хыжа (в ній за 42 рокы одправляли святы літургіі, покы собі в 1989 році поставили красний православний храм) і стодола, в котрій одправляло свою свадьбу 12 пар з Михалова, а як мі повіл староста (Михал Романяк – ПТ), чекают на тринадцету. (...)

„Няню, запальте Ватру!" – чути од мікрофону голос старосты, котрий просит свого отця... А дідо трясучыма жылуватыма руками, перед освітліньом телевізийных камер, чухне швабликом і подарит ся му на першыраз розпалити... Оген ся розгоріл, розгоріл серце неєдного Лемка. Од мікрофону чути спів, встават цілий амфітеатер – ...жаль на серци, слезы в очах, мало не загыну... – звучат слова лемківской співанкы по цілім шырочезнім просторі амфітеатра. А потім уж собі сцену пожычают окремы выступуючы, медже нима і П. Трохановскій зо своіма діточками, котры вєдно в співі і поезиі глубоко перечули страшезны часы выселіня Лемків на Украіну, од котрого минуло уж 50 років. На сцену приходят і они сами – Лемкы з Украіны – зо своім колектывом „Студенка". (...) Публику пришла потішыти і наша красна співач-

ка Беата Беґеньова зо своім гудаком Михалом Салаком, 4 танечны пары „Сабіновчана”, домашній колектыв „Кычера”, котра розтанцувала цілий амфітеатер зо своім традицийным лемківскым колечком, але і много іншых. (...).

О самій пілночы сіла наша посадка до автобуса, жебы ся зас побрати на далеку дорогу, котра нас чекала.

– Будте здравы, Лемкы. Дякуєме вам за приязны слова, нашы братя Русины, оставайте з Богом...

Анна Кузмякова,
„Бесіда”, Нр 26-27/1995

Лемківска Ватра – Михалів ‘96

2 і 3 серпня 1996 рока одбыла ся в Михалові наступня, 16. уж Лемківска Ватра. (...) Традицийна ватра горит далеко од Бескідів, на Нижнім Шлеску, але прото єст барз горяча і автентычна, зберaючы попри собі соткы люди спрагненых єй тепла і специфічной, незабытой атмосферы. (...)

Тогорічна Ватра розпочала ся в пятницю 2 серпня гвечер привитаньом вшыткых ватровичів і гости. (...) Ватряне взріли і почули два найбарже знаны лемківскы ансамблі з Польщы: „Кычеру” з Ліґниці і „Лемковину” з Білянкы. Перший з них запрезентувал ся на вступі з короткым програмом, в котрым прекрасні зазвучала м.ін. пісня *Цне ся мі за тобом мій лемківскій краю*. Потім в цілій красі выступил Ансамбль Пісні і Танця „Лемковина”. (...) То уж наступна ґенерация Лемків засиляюча єй ряды. Більшости з них не было іщы на сьвіті, коли родил ся ансамбль. (...)

Субота то передовшыткым ден конкурсів. Брали в них участ і діти і дорослы. Были конкурсы спортовы, музычны, поезиі, рысунку і певні іщы якысы. (...) Найбільше забавы, але тіж емоций достарчыли выборы Містера Ватры, приготовлены і жартібливі ведены через Анну Рыдзанич. Кандидаты мусіли выказати ся не хоц-якыма схопністями, котры тычыли ся властиві вшыткого. Остаточні выграл Мирослав Трохановскій з Білянкы. (...)

На естраді появили ся тіж ансамблі: діточий з Громадкы, під керівництвом пана Гойняка і „Ехо” – польскій народний ансамбль з Хоцянова. З поводжыньом запрезентувала ся тыж молода выконавчыня Аґнєшка Коробчак (...). Был тіж час на гумор.

Нарешті появила ся гвечер „Кычера” зо своім новым програмом. (...)„Кычера” вказала фрaгмент того, чого уж никде видіти не мож – стару бескідску корчму і тото што ся в ній колиси діяло. (...) потім на сцені появили ся гості з Португаліі. Іх выступ барз подабал ся ватровичам, хоц фолькльор через них вказаний ріжнит ся од лемківского, так як велика єст одлегліст, котра ділит горячу Португалію од Бескідів. (...) А потім... Потім зас забава до білого рана. На тот раз при музыці „Водограя”.

Славомир Молодчак, „Бесіда”, Нр 32/1996

Мала быти велька – была лем голосна!

(...) Ні! То было за дуже як на єдну хвилю. Думкы не годны ся были помістити в голові. З єдной страны – біль і стыд: за нашу маленькіст, приземніст, за понижаючу лестливіст. З другой страны – аж шокуюче зачудуваня: о што тот грявк ліґницкых псевдопатріотів? О марне, аж комромітуюче стверджыня нашой льояльности в обличу вчыненой нам перед пілстолітьом кривды? О тоту таблицю, на котрій доправды НИЧ не написане? Навет тото НИЧ заболіло нашых „доброчынців”?.. Навет тото НИЧ перестрашыло по вечырніх відо-

мостях TV воєвідскых і міністеріальных тузів – же не прибыли на розпаліня Лемківской Ватры на (заґаздуваній і нами) чужыні?!

Ні! То ся не годно было помістити в голові. І до днес ся не містит, хоц прібуют тому помочы такы цивілізуваны тексты (...):

(...) ...kombatanci legniccy zwarli niedawno szeregi, by uniemożliwić Łemkom odsłonięcie upamiętniającej 50 rocznicę ich wysiedlenia. Nigdy tego nie pojmę, jak mikroskopijna mniejszość narodowa mogłaby takim symbolem zagrozić przygniatającej większości. Do tego trzeba potężnej obsesji. Może też złej woli i nieuctwa. (....)

Panie Boże, pozwól mi jeszcze trochę z żywymi naprzód iść, a gdybym popadał w kombatancką odmianę Alzheimera skróć me dni, wstydu oszczędzając. (Tadeusz Burzyński, *Beze mnie, proszę!*, „Gazeta Wrocławska", 22.08.1997)

(...) Не написал єм нич о самій Ватрі. Выбачте Чытаче. Зас Вы, Орґанізаторе, приймийте слова великой подякы – за трудний труд, за жытя сцены, на котій не годни сте были ани змістити пребоґатого проґраму. Вшытко, но – повіджме – праві вшытко ішло як з нут... Лем тот смуток од Каменя боліл і боліл. Речете – треба было помочы, было бы інакше. Фактычні – треба было! (...)

Петро Трохановскій, „Бесіда", Нр 38/1997

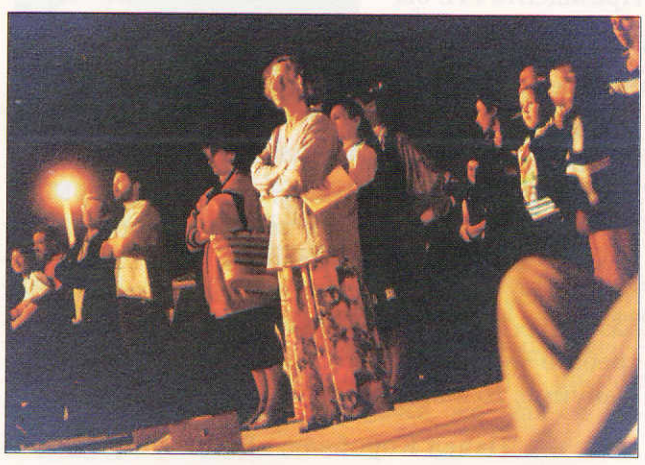

Яка была осемнадцета...?

Розпочато єй (...) выступом Ансамблю Пісні і Танця „Кычера", якій засьпівал *Цне ся мі за тобом...*

Того вечера по Кычері выступили ансамблі: „Пролісок" з Дрогобыча і „Криниця" з Долины – на Украіні, „Стропковяне" зо Словациі і вроцлавска „Худоба" з Агнєшком Коробчак. (...)

Проґрам другого дня розпочато о 10 годині і закінчено аж в неділю рано. В першій, дополудньовій його части выступляли на сцені: „Шовкова косиця" зо Львова, „Полянкы" з Новой Всі Ґродзіской, „Серенча" з Ґорлиц, „Клішовяне" з Клішова, „Смерек" з Высокой, „Верховина" з Варшавы.

В остатнім концерті выступили зо сьвіжым репертуаром вчерашні і днешні ансамблі. (...) Коли выходила на сцену єдина з нашых гір, „Серенча", в деякых скептичных очах мож было вычытати: Што они можут ту вказати, по такых артистах, они – такы молодіцькы і віком, і стажом (бо был то лем бодай третій іх выступ). Лем наша молодіж, лем тоты што уж слухали „Серенчы" – вірили в ню. І не завели ся. „Серенча" пірвала амфітеатр, змусіла го скандувати своє імя, котре в бесіді нашых дідів значыт „щестя". (...)

...Сымпатычний, быстрий, молодий добрий конферансиєр Томко Вансач заповіл Львівянів зо сценічном штуком о переселіню 1945 рока. І зас скептичныма очами виділо ся, же орґанізаторы жлі уставили проґрам, же по тій сценічній веселости тяжко ся буде одберала смутна драма. І зас ся помылили скептичны очы. (...)

Не даст ся описати братів Козібратів і цілой решты представленой „Кычером". Тото треба было видіти! І дуже, барз дуже виділо, оплескувало в до края набитым амфітеатрі. Особливі же Білцарівяне і Фльоринчане, од котрых тексты і мельодиі до представліня п. Юрий Стариньскій записал. (...)

З перегляду тогорічной Лемківской Ватры на Чужыні треба потвердити, же была она найбільша з дотеперішніх. (...)

В імени тых тисячи і своім дякуют орґанізаторам за гарду тогорічну Ватру і юж гнеска, в іх імени, запрашают на XIX Лемківску Ватру на Чужыні.

Адам Барна (...) „Бесіда", Нр 44-45/1998

Волкы, Маорисы і дощ. XXI инча як инчы.

Темна ніч. Споза тени землі вызерат цікаво бліда твар місяця, смотрит на маленьку місцевіст Михалів. Гын, посеред лісів, презерат ся, як в дзеркалі, в ватрянім полю, де бліда твар сцены сьвітит зимным, білым блеском посеред ночы. Здвоєна полня. В таку ніч будят ся волкы... (...)

На дошках сцены же, тілко што обосхненой по встеклій бурі и щедрым дощу, шаліют бестиі. Червена, як кров, и чорна, як смерт, одежа зливат ся в шаленім танци в червено-чорну блискавицю, з котрой – уж не скрываны – сыплют ся іскры очи, зубів и пілшаленых твари. Переваляют ся на сцені демонічны моцы, аґресия, жажда славы, потреба перемаганя. Зловорожо бренчат літаючы кінджалы, затримуючы ся – хыбаль лем припадком – в дошках сцены, а не в людскых грудьох, зручніст думных бестий змінят ся в броню выняткова скуточну, перфекцийні сконструувану, кличучу кырви. Думне шалійство і шалена дума танцуючых не планніє, коли медже них лагідным, легонькым кроком входят дівкы. Здає ся: дві стихіі взаімно противны – потуга и лагідніст, оген и вода – зышли ся на сцені. Дві стихіі: мужеска і жіноча. Адже-ж диво – не борют ся, лем дополняют, не грызут, лем підкрисляют взаімно. // В кінци конец.

Перетягле, дикє вытя оплесків одбиват ся од дзеркала сцены и летит ґу місяцьови; розходит ся по лісі, полошыт заяців, лишкы, олені и вшытку ріжнорідну дрібницю, котра од початку сьвіта передвиджена лісовым воям на жертву; аж ґыне и молкне на границях міст, де волкам и их сьвітови не жытя...

Ансамбль Грузинів „Скґівіˮ зышол зо сцены, хоц втримуваний людми. (...)

(...) Закарпатскій Народний Хор з Ужгорода дал так гарде представліня нашой карпаторуской культуры, же – хоц в листі присланым перед Ватром перехваляли ся так, же сьміяти мі ся хтіло – мусіл єм признати им, што вера шумні сьпівают и гуляют: хоц не сут покірны, та и не мусят – тоты голосы... ех, чудо, не паска!

Субота на сцені зачала ся о 10.00 рано офіцийным привитаньом, а потім выступом „Древутніˮ з Любліна (...).„Шариш” сьпівал, и танцувал на зміну з дітячыма конкурсами, якраз: верша, малюнку, а потім сьпіванкы.

Был и „Смерекˮ з Клішова, был и турнір родин. По вечырни в маленькій церковци, зачала ся вечерня час выступів. А была то част не лебо яка. „Веснаˮ (Аґнєшка Коробчак и Дорота Лагудка) вказала лемківску сьпівану поезию (...) А потім веділя цілости переяла „Кычераˮ.

Ні, не зачали одраз гуляти и сьпівати, зато, же мали того рока гет дуже гостів: аж шіст ансамблів з ріжных стран сьвіта зъіхало до маленького Михалова. Вшыткы з нагоды 10 річниці народин „Кычеры”!!!

И кого гын не было! и „Кашубыˮ з Кашуб (тоты мали хыбаль найближе), и Сиверняки з Болґариі (ансамбль „Младостˮ), з Грузиі аж два ансамблі: споминаных уж Грузинів (Скґіві) и Абхазів (Баґраті); была и „Маковицяˮ – Русины-Украінці зо словацкой страны Карпат. В кінци з антиподів приіхали ґу нам Маорисы з Новой Зеляндиі, котры выступували в ансамблю о чудній для нас назві „Те Ванаңа О Аотероа Кі Роторуаˮ.

(...) Необачкы на сцену вышли політыкы, представникы и инчы (нияк не ишло запамятати) и зачали промавляти. Тільо з того знам, же Юрко Стариньскій дістал нагороду од Президента РП, были тіж нагороды для инчых членів ансамблю и взагалі для заслуженых діячи культуры, и не лем од президента... Назвиска, імена, ордеры...

И хоц – не дайме ся звести – видимым то знаком, што выборы онедолга, ат и так доцінити трея, што Лемкы тіж важны (ци не перший раз в діях?) для власти Польской Державы и же треба о них ся старати. Робме своє и для себе, шануйме, то наше, та и нас шанувати будут.

Павел Коробчак, „Бесіда”, Нр 62, 2001

Коли сонце хылит ся ґу заходови...

...товды з ліса выйде... Ніт, товды з ліса не выйде нияка німина, бо окропечні ся боіт такой гурмы двоногых.

Гей, бывало остатніма роками людні на михалівскій ватряній поляні. Кєд сонце хылило ся ґу заходови, выполнял ся амфітеатр по берегы. (...)

Того рока было шувні меньше. І єдных, і другых. Видно то было і моім, на +4 слабым уж оком. (...) Яка бы могла быти тому причына? Ци зато, же Ватра не барз ювілейна (XXII – то лем інтересний уклад цифр)? Ци зато, же не зачынало ся, ани не кінчыло ниякє, бодай марне, тисячолітя? (...) Для рядового ватряна не важне котра то Ватра, лем – яка то Ватра, што мож видіти на ній.

Гой – стій! Адже абсолютна більшіст ватрян, речы мож – 99%, не зна ватряного проґраму наперед. (...) Не знали люде што буде на Ватрі, а не пришли. По великій зато части знали... чого на ній не буде. По великій части, то значыт на териториі ци не найбарже інтенсивні заселеній через Лемків, медже Любіном а Ґлоґовом. Там то, на Высокій (ци Высокым) к/Рудной – докладні в тот сам ден коли зачынат ся Ватра, „Кычера" орґанізувала, а враз зо своіма Гістми і мала пополудньово-вечерній концерт в рамах Европейскых Стріч Народовых і Етнічных Меншын „Під Кычером".

Імпреза тота на Нижнім Шлеску, головні же на оси Ліґниця – Валбжих, тырвала єденадцет дни!!! (...)

В. Дзядик, описуючы в „Загороді" тогорічну Лемківску Ватру на Чужыні, повіл: *До того часу ансамблем отвераючым Ватру была „Лемковина", а остатньо „Кычера", а ту на сцені появил ся „Смерек" з Клішова. Декотры были здивлены, але так ся зложыло, же „Лемковина" не приіхала, а „Кычера" розпочала свою імпрезу „Стріча Меншости Народовых і Етнічных під Кычером".* В. Дзядик не коментує шырше справы, квітуючы лем ляконічні, же „так ся зложыло".

Чом ся так зложыло? „Чом ся так стало?" – Коли єм задал такє зьвіданя Директорови Стріч Юрийови Стариньскому, одповіл гречні як все, хоц барз коротко - што справа была дискутувана з Андрийом Копчом. Кєд єм, „пінґпонґовом пилочком", одбил ся за сітку (...) – ґу Андрийовы Копчы, тот, дакус меньше спокійні, як все, і невельо шырше одповіл: *Я барз вдячний пану Литвинови, керівникови „Смерека", што в остатній хвили выратувал мя з опресиі.* ...І полетіл, як все, деси на другій конец ватровиска, ґу тисячам одповідальні взятых на себе справ...

А я сіджу тай думаю, чом... В мурянчым труді старам ся зрозуміти, чом вшытко зачынам шораз меньше розуміти... Чом на тым клаптику выгнанчой землі, ту де сходити ся мусиме, жебы дочыста не розыйти ся з нашым сьвітом, – чом хоц раз до рока не годни мы быти собі направду близкы, сердечны, полны взаімного зрозумліня? (...)

Вечерній суботній концерт (...) выполнила „Кычера" і єй Гості, на тот раз – зо Словациі, Хорвациі, Італіі, ...Новой Зеляндиі (лем того рока не Маорисы, а Японці) і Мексику. Уж саме перечисліня тых країв може захопити. Захопили і проґрамом, нерідко віртуозийным. Родит ся лем зьвіданя – і не лем моє – ци такій зміст має мати фінальний концерт на лемківскій Ватрі? Я бо – і не лем – предкладал бым такій як, дайме на то, в 2000 році – з міцныма репрезентациями Лемковины, Пряшівщыны, Підкарпатскої Руси, Руского Керестура, якы маестрийом не уступуют подаваній остатньо екзотиці, а нераз ю перевыжшают. І сут свої! Очывидні – з „Кычером"! Єднаня Народів є похвальне. Лем треба го дакус інакше вырежисерувати. В інчым бо разі не сполниме нашых основных выховавчых надій –

...Коли сонце хылило ся буде ґу заходови, вся-деш до потягу. В Хойнові, Рудній-Ґвізданові, Ґожові. А на рано виділ будеш – нияк не ідеалістычні, а реальні – як сходит великє, променисте сонце. На Твоій Земли.

Петро Трохановскій, „Бесіда", Нр 68/2002

„Кус" о Ватрі в Михалові

В братній „Загороді" часто стрітити мож – што добротливі зауважыли свого часу рецензенты – наголовкы з тым выгідным кореспондентскым словом „кус" (...). В нашій „Бесіді" речене слово не мало якоси щестя до наголовків. А мож під ним вмістити хоц-што о хоц-чым. По кус.

І мі оне гнеска барз штимує. Адже писал єм о Ватрі не раз і дост тяжко быти в тій темі орґінальным. Но бо од програмовой страны Ватры сут до себе не лем кус, але шувні подібны. Все, што зрозуміле, зачынают ся (поминяючы „загаіня" на сцені) од розпаліня огня через найстаршого в своім часі мешканця Михалова. Все на тым самым, тяжшым уж до зрозумліня, місци – дивно-ниякым, посеред того розпаленого піску, посеред арджавых выскубин чогоси на подобенство злаку-травы... В Горах оген ожывлят холод землі, дыхат пожаданым теплом... Ту, в зеніті літа, на Михалівскій сагарийскій пательни оген не гріє душы. Сновиґают ся попри ним люде-тени, боком, плечми, а хоц і лицьом звернены – все обоятны, кєд не далекы тому огню... Ниякым бо він символом благородного горіня душы, радше символом розгореного страданя... А страдати рід наш уж не зна, не потрафит. Не хце. Не повім Вам – не знам, што з тым огньом ватряно-михалівскым вчынити, де го пренести (кєд не до Гір іщы, ци даколи), жебы він гріл. Не пьюк... Може высыпати му окремий горбок. Лем жрец, розпалити го, лем богынкы, сытити го, жебы мали ґу нему приступ. Жебы горіл понад нами. Може як символ Перуновой пересторогы. Може товды, далекій, неприступний, нибы віщий – буде і в нас...

Гов! Мал єм гварити кус о Ватрі, значыт ся – кус о тым і о сесым на ній. А о чым єм по кус зачал нич єм ся не розогнил? Но о програмі – же подібний до себе. (...)

Ніт, того рока і ґенеральні – маючы на мысли програм в виді своіх ансамблів – было шувні інакше. Не могла быти на Ватрі, рюк бы-м жычливым тоном, Желізна Лейді михалівскых Ватр – „Кычера" (не конечні тот одтачерівскій придомок давати лем окремым індівідуальністю паням). Зас ґастролювала, акуратні в ватряний час, деси поза границями державы. Была зато часто остатніма роками павзуюча, не лем на Ватрах, „Лемковина". І думам барз красні зо свого зас ту бытя ся вывязала. (...)

(...) На тот раз, ідучы за голосами Ватровичів, імпрезу розпочато дві годины скорше, о 18. Богатший отже был пятничний вечер. Выступили окрем „Лемковины": „Смерек" з Рудной, „Жужкарик" з Пряшова, „Рачканя" з Біловежы к. Бардийова, „Скеюшан" з ческого Хомутова, вроцлавска „Весна" і „Серенча".

(...) Виділо бы ся, зачынаючы дві годины скоре нич все, же часу дост-напредост. А він немилосердно консеквентний. Немилосердно для орґанізаторів. Для тых што ждут розвагы, консеквенция часу – втіха, радіст. Бо уж „Серенча", по передвидженым концерті, строіт ся на нову нуту. Під молодіст, під гуляня. До свитаня. Што кому! Чый час!

Петро Трохановскій, „Бесіда", Нр 74/2003

Ватра – што она значыт днес?

(...) Коли вертам по Ватрі домів, все про ню роздумую. Потім думкы тратят ся під напором штоденного дигінчыня. Але они цілком не пропадают. Постарам ся іх позберати, пережыти, присмотрити ся ім з деякого часового дистансу, може в тых моіх рефлексиях выявит ся даякій механізм ватряных стріч, може застановиме ся, чым сут для нас Ватры, а може... Та тото уж лишме індівідуальному спілтворіню тых рефлексий през каждого чытателя.

<u>Думка</u> 1: Чом іхам на Ватру на чужыну?

Гей, то не такє просте. Коли уж знала єм, же не годна буду без неґативных емоций (а старам ся іх елімінувати зо свого жытя) іздити на ждынскы

Ватры, рішыла єм заперти свою візию Ватр на такым уявліню, якє лишыли мі "моі" Ватры – од чарнянскых зачынаючы, на бортнянскых кінчучы. Ватра то Ватра, скінчыла ся в 1989 р. і фертик (як бы повіла Желемова Праскета). На Захід іхати єм ся не зберала. "Не по то моі няньове вертали з таким трудом в 1961 в Горы, жебы-м я тепер іздила на Захід" - думала єм вперто през долший час. Аж якоси, за намовом хыбаль Петра, спрібувала єм, здає ся в 1999 р. першыраз, поіхати в тоту сторону. 10 років по "моіх" Ватрах. Но і од той пробы ізджу уж што рока. Не хоче ся мі толчы таку долгу дорогу, в такій неінтересуючий для мене регіон, а іхам. Чом? Та причына єст неєдна. Най повіст Петро Трохановскій, чом того рока іхал такій фалат дорогы, жебы быти в Михалові пару годин, пошанувати што і кого належало і вертати як шалений зас понад 500 км, бо рано в суботу треба было быти в Креници. Так, наша Стоваришыньова ім-преза, де бы не была, вымагат нашой участи. З пошаны для труду приятелів, для ідеі стрічы і для свідоцтва, же Горы не забывают про тых на Заході, же зме разом в нашій спільноті. Коли не маме можности провести тоту імпрезу в Горах, проведме єй бодай на Заході, але спільні, в кругу лемків-ских спілідейників. Іхам на Ватру на чужыну, бо знам, же мя гын ждут. Не земля, котра єст мі чужа, лем люде, котры сут мі свої і справы, котры сут мі близкы.

Думка 3: А што в Ватрі єст направду важне?

Певно каждий Ватрянин видит тото по свому і ківко люди, тівко ватряных пріоритетів. (...) в моім розумліню важна на Ватрі єст головні єй патріотычно-інтеґруюча сила і переконливіст. Стрічу зо знаємыма мож зорґанізувати при ріжній оказиі. А сутю Ватры має быти така стріча, котра лучыт і зближат люди през лемківскіст. Прото окрем фестівальной, більше людично-розрывковой части програму Ватры, так великє значыня має целебруваня спільнотовых ватрости, якы з єдной страны творят історичу памят, з другой шанують тото і тых, што днес своім поступуваньом і діяльністю дают взір і однесіня для лемківскых сучастників. (...)

Думка 5: Што ся не повело, а може, чого бракло на Ватрі?

(...) Хыбит мі молодежы. Ні, ні. Молодіж єст найбарже численным участником Ватр. Молодежы бракує концепцийні, в експресийным, творчым значыню. Од давна уж жду з великом надійом, же войде на лемківску (в тым і на ватряну) сцену свіже в думках, формі і самосвідомости покоління, котре запрезентує власну концепцию на тото, што значыт быти Лемком в XXI столітю. Все вірю, бо без віры не мож жыти, же наш труд остане творчо заадаптуваний і розвинений одповідньо до потреб того часу, же нич не остане перерване, лем буде процесуальні росло. І фурт, навет як виджу якісы єднотны пробы, не достерігам, не чую самодільного, опозицийного до "старого" "молодого" голосу Лемків. Выступуют молодіжны ансамблі, якісом новістю єст фолькова форма музыкуваня, може співана поезия (хоц то форма стара як сама культура), молоды конферансиєры на сцені. Але тото вшытко має лем вымір аплікациі, то лем введіня якісой одмінности до "старого", а не власний, одповідальний, самосвідомий голос. Нарічу як Петро Мурянка в однесіню до глонішньой Ватры? Ні, не было в тым році ексцесів з запитыма, вульґарныма або дримучыма ґрупами пілпритомной молодежы. Вели ся приличні, часто спомагаючо, але не концепцийні. Може на будучій Ватрі тот голос уж ся достерігальні выкристалізує.

(...) А што значыт Ватра днес? Для каждого певно што інчого. Але для каждого, што в ній бере участ, штоси значыт. По рахуваню, за рік будеме мати XXV Лемківску Ватру на Чужыні. Може то буде ліпша нагода до більше іщы загальных рефлексий. Жду з надійом, же поділит ся нима хтоси о покоління молодший од мене.

Олена Дуць-Файфер, „Бесіда", Нр 80/2004

До причынку з нагоды XXV Лемківской Ватры на Чужыні не надышли мі на час обіцяны материялы – спомины давных орґанізаторів, знимкы. Зато прошу о выбачыня (тіж ансамблі, якы на Ватрах выступували), же не нашло ся ту вшытко тото, што найти ся – в такій святочный час – повинно. (ПеТро)

МИХАЛ РОМАНЯК

Думам, же сполнил єм свій обовязок

Попросил мене Пан Андрий Копча, жебым написал дашто о початковых Ватрах в Михалові. Трудно мі припомнути о тім што докладні ся діяло на Ватрах перед шиснадцетома роками. Голова юж не тота, што была колиси, не о вшыткым памятам. І длятого не о вшыткым годен єм написати.

Початковы Ватры, од першой по четверту, званы были огнисками. Як нам відомо, започаткували іх братя Горощакы зо сестрами Дубец і вели іх од першого по третє.

На першым єм не был, але знам што ся на нім діяло, бо чытал єм прекрасний змістом вершык „Огниско”, што го написал хтоси з оганізаторів.

Друге Огиско было на поли Митра Ґойдича, недалеко річкы. Тіж єм на ним не был. Навет мі до головы не пришло, жебы ся пхати ку молодым. Але дуже єм чул, бо прекрасні сьпівали. Голос розходил ся по цілым Михалові.

Третє Огниско было недалеко Митровой хыжы. Не вытримал єм. Обоє з женом сіли сме під стіном хыжы і слухали сме не лем пісень, але і іншого, што там было. Панове Горощакы задбали, жебы при тій оказиі молодіж ся дашто навчыла о нашым народі. Розповідали о істориі нашого народа. Хотіли тіж запознати зо звычаями, якы были на Лемковині. Запросили на Огниско найстаршу михалівянку, тету Єфроску Дубец. В Михалові вшыткы называли іх тетом. Тета розповідали о вечырках, о федорах і о іншых подіях якы колиси во Фльоринці были. Найліпше єм запамятал, як то паробок запрашал дівку до танцу. ”Не кланял ся, як гнеска ся кланят і не цюлувал єй по руках, лем кывал пальцьом. А же дівкы не знали на котру кыват, то по штыри нараз летіли”.

В меджечасі братя Горощакы пішли запалити подібне огниско в горах. В Бесіді Нр 55 з серпня 2000р. Пан Ярослав написал: „...здавало ся нам, же юж не треба інчых Ватр, бо вшыткы будеме ся зіжджати до той Єдной.” І так Огниско в Михалові стануло над пропастьом, мало го не быти. Але пропадати повинно лем тото што зле, а тото што добре най вічно жыє. Михалівска молодіж не дала пропасти тому што Панове Горощакы започатковали.

В 1984 році молодіж зорганізувала четверте Огниско. Оген горіл там, де тепер находит ся вівтарня частина церкви. Огниско провадили Юрко і Петро Романякы зо Штефком Дубец.

Остатнім в програмі Огниска мал быти показ декотрых рільничых робіт як: гладжыня лену на гладженици, прядіня веретеном, мотаня ниток на мотовилі, молочыня зерна ціпами і іншы. Потрібны до показу нарядя приготовил єм я, а Штефка мала показ організувати. Обясняла на чым тот показ полігат, просила, жебы ся зголошали охотникы, але не было єй чути. Хтоси в тім часі ушкодил кабель од мікрофону і мікрофон престал діяти. Втовды я ся плянтал і без мікрофону крикливым голосом допоміг єм докінчыти што належало.

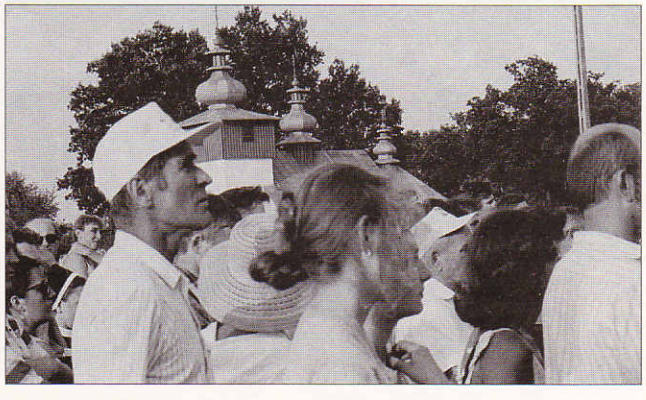

Михалівска молодіж дышла до внеску, же добрі бы было, якбы я ся стал єдным з організаторів Огниск. І так спільно зачали сме од 1985 рока організувати юж не Огниска, але Ватры. Ріжнили ся тоты Ватры од днешніх, барз ся ріжнили. Были короткы.

Розпочынали ся в суботы о год. 20.00 тырвали около 4 до 5 годин. Короткій час тырваня был причыном, же іх програм не был за богатий. Не было на них ансамблів, бо „Кычера” іщы ся не вродила, а „Лемковина” была за далеко, жебы єй стягнути. Кошты великы, а спонсорів не было. Мусіл бым няньовы коровы продати. Білетів сме

не продавали, лем значкы. Не дуже з того оставало, старчыло на покрытя коштів, а і кус на цеголку до новобудованой церкви. На Ватрах не было продавців, то молодіж приготовляла бігосы і честувала ватровичів. Напоі і цигаркы продавала склепова з Михалова в покоі Митра Ґойдича. Жебы Ватра якоси выглядала, треба было приготовити програм. Відомо, же трудно з ничого зробити штоси. І зато выдумал єм ріжны скечы, або зо знаних мі верши, оповідань і представлінь выберал єм урывкы. На каждий Ватрі од пятой по девяту были конкурсы: на пісні, спортовы, історичны (о Лемках), языковы і іншы. Треба підкреслити, же што рік на Ватры приходило шцораз веце люди.

Приходили не лем молоды, але і старшы, а потім і діти. Што іх ту тягло? Ани ту гір неє і програм Ватры біднійший, як на Ватрі в горах, а приходили. Видочні ся ім ту подабало.

По закінчыню програму при огниску єдны запаляли маленькы огниска, сідили при них і сьпівали до білого рана, а другы скакали в Митровій стодолі, котру я замінил на весільне поміщыня. Хоц на стінах малюнкы примітивны, але сьвідчат они што мі найближше. Было в тій стодолі 12 весіль, пару гостин парафіяльных, хрестиновых, похоронных. Был ту концерт сьпіву церківного, высьвітляно фільмы, грано штукы. Ту єм вложыл частину свого серця.

Ватра пята' 1985.

Не знам докладной даты, коли ся тота Ватра одбыла, але напевно на початку серпня. Значкы на Ватру зробыл Владек Налисник. Напис на значках свідчыл, же была то Ватра, а не Огниско. Розпалил єй найстарший мешканец Михалова, дідо Ваньо Дубец. Ватру провадили сестры Дубец з Юрком Романяком. Было пару конкурсив: фізычний, історично-языковий, і іншы. Переплітано іх скечамы:

1) Сто волків

Ваньо з далека кричал: Ратунку! Вшыткы смотрили што ся стало. Думали, же ся хтоси бье, прилетіл до огниска і повідал, же сто волків го диганяло. Але вказало ся, же то лем мыш.

2) Сокыра

Кумове споткали ся на Ватрі і повідали як то єден другого любит, але як взірли сокыру, што при огниску лежала, разом єй вхопили, зачали єй собі одберати і до биткы скакати. Потім пішли до війта, жебы іх розсудил.

Ватра шеста 1986.08.09.

Шесту Ватру провадили Ґеня Дубец і Юрко Романяк. На початку Юрко вершыком привитал зобраных: „Витам щыро вшыткых, што ся ту зобрали, што на нашу шесту Ватру приіхали. З Лігниці, з Гужыці, з Лісьца і Хойнова, з Любіна, Собіна з Липин і Пшемкова і т.д."

На конец попросил: „Треба бы юж было Ватру розпалити, а до розпаліня хочу попросити діда Ваня Дубця в селі найстаршого, они в Михалові дідом для каждого."

Як юж дідо ватру розпалили, то вшыткы встали і засьпівали найсмутнійшу пісню «Тяжко жыти на Чужыні.»

Потім Ґеня на перемін з Юрком розповідали о Михалові, як ту жыєме, чым ся занимаме, што ся ту діяло. Хто слухал, не мал клопотів в конкурсі, бо были в ним зьвіданя о Михалові.

Не памятам, про што были іщы конкурсы, але напевно был конкурс сьпіву. Єдным участником был Поляк з Собіня, котрий сьпівал „Чорны очка". Люде ся сьміяли, бо по каждий стрічці ся зьвідувал...А знате што она му повіла? і сьпівал далій, а знате, што він ій повіл і сьпівал далій. На закінчыня михалівяне выставили представліня: „Неє в світі правды". Заграли го при старий хыжы, бідного Ваня. Ваньом был я, а Зофійком Милька Трохановска.

На шесту Ватру не робили сме значків, лем замовили сме в закладі графічным значок на бляшці. Мала на нім быти лемківска хыжа, а при ній огниско. Не барз хотіл ся пан згодити, але в кінци ся згодил, як ся вказало хыжа вышла не така яку мы хотіли. На другій рік не принял нашого замовліня. Аж в Новий Соли нашли сме такого што ся згодил.

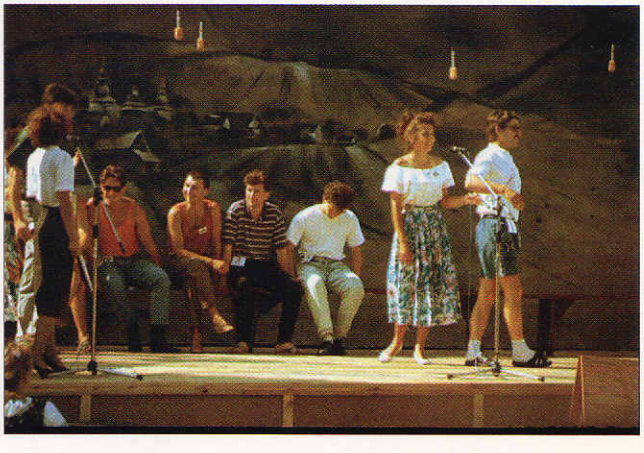

Ватра сема. 1987.08.01.

Сему Ватру не розпочынали юж дідо Ваньо Дубец, бо 3 мая одишли до вічности. Розпалил єй найстарший по них Василь Романяк. Ватру вели зас Ґеня Дубец і Юрко Романяк. Так як на попередніх Ватрах были ріжны конкурсы переплятаны скечами.

1) Може мате скоры на кожух?

Олько зо женом Рузьом ідут на Ватру. Спотыкают Михала, што грабе сіно. Хотят купити скоры на кожух. Але Михал не ма, його брат не ма, стрыко не ма...

2) Зле ся оженил.

Споткали ся кумы тай єдна другій ся хвалит як Марися добрі попала, бо єй муж вшытко робит. Але сын цілком ся втопил, мусит вшытко робити.

3) Як ся Петро залицял.

Была то част зо штукы надрукованой в календарі Лемко Союза. На тій Ватрі появили ся правдивы злодіє. Вкрали церковний ручник, які вісіл на стіні в стодолі, над іконом Божой Матери. По посвячыню пляцу під будову церквы была ту гостина і стіну украшено. Што як што, але церковного красти не можна. А они вкрали при народі што ся бавил.

Ватра осма 1988.08.13.

Осму Ватру вели Ґеня Дубец з Юрком Романяком. Огниско розпалил мій отец Василь. Недалеко огниска стояла сцена на якій уряджена была середина хыжы. В куті был шпаргет, а в другім куті стояла постіль. Перед експонатами вісіл видок на якым были намалюваны горы і кавальчык села з церквом. По розпаліню огниска і засыпіваню пісні, я з Андрийком Канючком представил єм складанку. Початково был діалог, як в штуці Вертеп в Карпатах, а потім Андрийко зьвідувал ся одкаль ся взяли компері, чом єм ся не оженил і про інше. По тій складанці был конкурс фізычний. По конкурсі михалівяне одограли представліня „Як Зофійка куму гостила".

По представліню были два конкурсы: пісні і про знайоміст пісні. Не памятам хто выграл конкурс пісні, а конкурс про іх знайоміст выграл Пан Петро Канючок і Пані Марія Трохановска.

На конец споткали ся два Лемкы: Пан Ваньо Дзядик – великій пан з міста і я Михал - ґазда. Ваньо ішол на Ватру, а я косити траву. Якоси зараз мя познал, же я Лемко. Потім ся выяснило, же сме оба з Фльоринкы. Я косу шмарил і оба пішли сме на Ватру. А ту попросили нас, жебы сме дашто заграли. Ваньо оповідал ріжны концуриі, а я од часу до часу сьпівал, а люде сьпівали зо мном.

Ватра девята 1989.09.02

З приводу того, же 6 серпня 89 рока было посвячыня новозбудуваной церкви дату Ватры пересунули сме на 2 вересня. І зас провадили єй Ґеня Дубец і Юрко Романяк, а розпалил огниско мій отец. Внесено до програму веце сьпіву. Попросили сме оркєстру з Модлы, котра часто пригрывала і сьпівала. Было спотканя з Паном Фецьком Стеранком, котрий перший в Польщы выставил в 1954 році в Лісьцу лемківскє представліня „Шолтыс". На Ватрі Фецько декламувал свої вершы.

Потім было спотканя з другім піонєром нашой культуры - Паном Ваньом Дзядиком, котрий в „Лемківскій Сторінці" умістил дуже дописів, вершыків, гуморів. На Ватрі Ваньо розсьмішал зобраных своіма концурийками. І зас были конкурсы, але не памятам якы.

На закінчыня было представліня о гнешнім ґаздуваню. Мала грати кума Ґеня головну ролю. Навчыла ся дост добрі, але два дни перед Ватром приіхал до мене єй сын і повідал, же мама не буде грала, бо хвора. Я ролю дал своій сестрі і позволил єм ій повідати, што лем хоче. Оказало ся, же за два дни ся навчыла і барз гарді заграла. А кума Ґеня пришла тіж приготовлена, бо не была хвора.

По Ватрі была остатній раз забава в стодолі. Як єм стодолу заперал, взріл єм на столі дивну торбу. То злодіє підшмарили торебку, яку вкрали з авта Паням учытелькам. Были там документы і іншы дрібны річы. Лем не было пінязи.

На конец моіх споминив про Ватры хотіл бым підсумувати свій вклад роботы при Ватрах.

Барз єм ся наробил. Посвятил єм свій час, свої силы, свої знаня, своє серце, а і грошы. Думам, же сполнил єм свій обовязок, што до свого народа. Але єден нич не звоює. Помагала мі армія люды. Трудно вшыткых вычислити і подякувати за вспільпрацу. Але хочу підкреслити, же великій вклад роботы вложыла Штефка Дубец. То она провадила преріжны конкурсы, то она дбала о то, жебы люде ся посьміяли.

Дякую Ти Штефко, дякую Ти Ґеню, Дякую Вам Петре і Юрку. Дякую вшыткым, што зо мном грали.

АНДРИЙ КОПЧА

Моі Михалівскы Ватры

Коли в серпни 1979 рока сестры Дубец і братя Горощакы розпалили перше Огниско в Михалові, ани єм не хырувал, же єа 11 років буду медже нима. А певно товды, в тот серпньовий вечер, был єм цілком близко, деси о 35 кільометрів, в Болеславци. В 1982 і 1983 был єм іщы ближе, бо в Хойнові... Але треба было аж Ватр в Горах, жебым в кінци трафил до Михалова. А было то хыбаль в остатню суботу серпня 1988 рока. Вчасным пополудньом приіхал єм до центра Михалова. Очывидні з автобусового пристанку ішол єм піше, з меріндьом в торбі, бо по бортняньскых досьвідчынях рахувал єм, же михалівскє Огниско (...) буде ся тягло деси до недільного пополудня.

Першу річ, котру єм взріл на ватряным поли, была церков, а барже єй будова. Більше ани видно, ани чути. Штоправда, на дост великім поли, недалеко церкви стояло штоси припоминаюче сцену, але ани артистів, ани зрителів ниякых не было. Аж од Михаловян, котры робили при церкви, а был медже нима пан Михал Романяк, довідал єм ся, же імпреза зачне ся аж вечером, по вечырни. Што-ж было робити – мусіл єм ждати. Але внет заанґажувал єм ся в пробу представліня, котре приготовлювал пан Михал Романяк враз з мешканцями Михалова. В меджечасі зачали ся тіж зъіздджати участникы Огниска. Не памятам коли ся зачало, дост повісти, же уж ся вечеріло. Найстарший мешканец Михалова – Василь Романяк запалил Ватру, потім было представліня, але не памятам яка то была драма, был тіж скеч, котрий вьюл М. Романяк з Ваньом Дзядиком (оба родом з Фльоринкы а потім выховали ся в Михалові), были тіж конкурсы, а потім в стодолі нежыючого уж Митра Ґойдича зачала ся забава. А же місця было в ній мало, а по другє – не знал єм танцувати, то враз з дост великом групом пересідил єм при огниску. Зас рано вернул єм ся з ансамбльом „Водограй” (грал на забаві) домів. І така была моя перша стріча з михалівскым Огниском.

На IX Огниско іхал єм уж як ґіст і чловек, котрий зачал діяти в лемківскых справах. Было то уж остатнє „Огниско”. Такє саме як попередні, з тым, же люди было штораз веце. (...)

Весном 1990 рока, коли было очывидне, же Ватру в Горах захопили украіньскої орьєнтациі діяче Обьєднаня Лемків, Головний Заряд Стоваришыня Лемків піднял постанову, же влучыт ся в орґанізацию михалівского Огниска. Мали мы до того моральне право, бо більшіст з тых, што розпалили Огниско в 1979 році, тепер діяла в Стоваришыню. Першу річ, котру сме змінили, то назва імпрезы. Для одріжніня Ватры в Горах, михалівску назвали мы (была то моя думка) „Лемківска Ватра на Чужыні”. **(„Бесіда”, Нр 55/2000)**

П Р О Ґ Р А М

XXV Лемківской Ватры на Чужыні
Михалів ‘2005

5.08.2005 р. (пятниця):

год. 18.00 – розпаліня Ватры
год. 18.30 – Ансамбль „Ластівочка” (Пшемків – Польща)
– Ансамбль „Кычера” (Ліґниця –Польща)
год 19.30 – „Моі огниска і ватры” – спомины, ч. I
год. 19.45 – „Так было на першым огниску” – конкурс
„Зачало ся в 1944” – 60. річниця преселіня на Украіну
год 20.15 – Молодо-сивий Театр Поезіі (Креница – Польща)
год 20.30 – Ансамбль „Студенка” (Калуш – Украіна)
год 21.00 – промоция книжкы Адама Барны і Федора Ґоча
„Лемкы в борбі за свою і не свою свободу”
год 21.15 – проєкция фільму „Акция „Вісла”
год. 23.00 – Ансамбль „Окмел” (Пшемків – Польща)
год. 1.00 – закінчыня 1-го дня Ватры

6.08. 2005 р. (субота):

год. 10.00 – привитаня
– „Спорт на весело”
„Гості з далека а так близкы”
год. 10.15 – Ансамбль Дому Культуры Рускій Керестур (Сербія)
– Ансамбль „Марешка” (Калуш – Украіна)
– Ансамбль „Студенка” (Калуш – Украіна)
„В них наша надія” – бльок дітячий
год. 12.00 – конкурс сьпіванкы і малюнку
год 12.45 – Ансамбль „Лемко-Тавер” (Стшельце Край. – Польща)
– Ансамбль „Ручай” (Маластів – Польща)
год. 14.00 – конкурс верша
– Ансамбль „Кычерка” (Ліґниця – Польща)
год 14.45 – вручыня нагород і выступ лавреатів
год 15.00 – „Моі огниска і ватры” – спомины, ч. II
„Колиси были сме в єдній державі”
год. 15.15 – Краяне з Америкы глядают своіх близкых
год. 15.30 – Ансамбль „Шариш (Пряшів – Словация)
– Ансамбль „Ростока” (Высока – Польща)
– Ансамбль „Марешка” (Калуш – Украіна)
– Ансамбль „Скеюшан” (Хомутов – Чехы)
– Ансамбль Дому Культуры Рускій Керестур (Сербія)
год 17.00 – п е р е р в а
„Русины з цілого сьвіта Ватровичам” – ч. I
год. 18.00 – Ансамбль „Смерек” (Клішів – Польща)
– Ансамбль „Скеюшан” (Хомутов – Чехы)
– Ансамбль „Студенка” (Калуш – Украіна)
– Ансамбль „Лемкы” (Устя Рускє – Польща)
год. 19.30 – „Моі огниска і ватры” – спомины, ч. III
– конкурс зо знаємости історіі михалівскых огниск і ватр
– промоция Словника Ярослава Горощака і інчых выдань
„Русины з цілого сьвіта Ватровичам” – ч. II
год. 20.15 – Ансамбль „Лемко Рап” (Пшемків – Польща)
– Ансамбль Дому Культуры Рускій Керестур (Сербія)
– Ансамбль „Шариш” (Пряшів – Словация)
„Ніч на фолькову нуту” - концерты і танці
год. 22.00 – Ансамбль „Серенча” (Горлиці – Польща)
– Ансамбль „Древутня” (Люблін – Польща)
год. 5.00 – закінчыня XXV Лемківской Ватры на Чужыні

Фото: Тома Квока

Walter Maksimovich
Digitally signed by Walter Maksimovich
DN: cn=Walter Maksimovich, o=www.lemko.org, ou, email=walter@lemko.org, c=US
Date: 2010.02.24 00:13:10 -05'00'

VIII СВІТОВИЙ КОН
КРЕНИЦЯ 23-
II ФОРУМ РУСИНСКО

ИЙ КОНГРЕС Р
ниця 23-25.06.200
УСИН

VIII СВІТОВИЙ КОНГРЕС РУ
КРЕНИЦЯ 23-25.06.2005
II ФОРУМ РУС

ОНГРЕС
3-25.06
КОЙ М

VIII С
ФО

VIII СВІТОВИЙ КОНГРЕС РУСИНІВ
КРЕНИЦЯ 23-25.06.2005
II ФОРУМ РУСИНСКОЙ МОЛОДЕЖ